

บทที่ 4

การปลุกในเชิงวิทยาศาสตร์ภายใต้เงื่อนไขขั้วตึก

: กรณีศึกษาการปลุกไฟทองและต้นยูคาลิปตัส

ของบ้านทุ่งบ่อ ตำบลคลองเมืองแอม อำเภอสว่างนาว จังหวัดขอนแก่น

1. บทนำ : สภาพทั่วไปของชุมชน

ประวัติชุมชน

ชาวบ้านในหมู่บ้านทุ่งบ่อส่วนใหญ่มีถิ่นฐานเดิมมาจากบ้านโนนสะอาด ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร ในบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านในอดีตเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ผู้ที่ย้ายเข้ามาในช่วงแรก คือ นายต่อ ศรีมูลหา และพรรคพวก ได้พากันย้ายออกมาจากบ้านเดิม เข้ามาอยู่ในบริเวณดังกล่าว เพราะพื้นที่ตั้งบ้านในหมู่บ้านเดิมคับแคบมาก ซึ่งการเดินทางเข้ามาเป็นลักษณะการย้ายออกมาตั้งบ้านอยู่ตามที่ไร่นาของตนเอง และตากถางจับจองที่ทำกินใหม่ โดยย้ายเข้ามาในปี 2477 การตั้งหมู่บ้านในช่วงแรก ๆ พากันเรียกชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านน้อยหนองอีตู" แต่เนื่องจากว่าชาวบ้านในหมู่บ้านมีการขุดบ่อตมเกลือกกันมาก จึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านทุ่งบ่อ" ตั้งแต่นั้นมา หมู่บ้านได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านทางการในปี พ.ศ. 2514 เป็นหมู่บ้านขึ้นกับตำบลสะอาด อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และแยกจากตำบลสะอาดมาขึ้นกับตำบลเมืองแอมที่ตั้งขึ้นใหม่ในปี 2516

ปี 2521 ทางราชการได้ประกาศจัดตั้งกิ่งอำเภอสว่างนาวขึ้น บ้านทุ่งบ่อจึงเปลี่ยนจากการขึ้นกับอำเภอน้ำพองมาเป็นหมู่บ้านในเขตอำเภอสว่างนาวจนถึงปัจจุบัน

ขนาดของหมู่บ้านได้ขยายใหญ่มากขึ้นเมื่อมีจำนวนชาวบ้านเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีชาวบ้านจากจังหวัดต่าง ๆ ได้เดินทางเข้ามาหาตั้งถิ่นฐานในบริเวณดังกล่าว ซึ่งเป็นชาว

บ้านที่เดินทางเข้ามาหาที่ทำงาน ดังนั้นชาวบ้านในหมู่บ้านจึงค่อนข้างมีความแตกต่างในเรื่องของถิ่นฐานเดิมคือ นอกจากชาวบ้านที่มาจากบ้านสะอาดแล้ว ยังมีชาวบ้านมาจากจังหวัดศรีสะเกษ อ. ห้วยยอด จ. กาฬสินธุ์ อ. พนมไพร จ. ร้อยเอ็ด และชาวบ้านจากจังหวัดมหาสารคาม

ในปัจจุบันนี้จำนวนครัวเรือนมีทั้งหมด 288 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,497 คน แบ่งเป็นเพศชาย 755 คน เพศหญิง 742 คน ชาวบ้านในหมู่บ้านพูดภาษาอีสานและนับถือศาสนาพุทธ และเป็นหมู่บ้านที่มีการพัฒนาในระดับที่คือหมู่บ้านหนึ่งในเขตตำบล

รวมอายุการตั้งหมู่บ้านถึงปัจจุบัน 58 ปี

ลักษณะการตั้งหมู่บ้านจะอยู่รวมกันเป็นกระจุกและขยายออกไปเรื่อย ๆ รอบ ๆ หมู่บ้านเป็นทุ่งนาซึ่งเป็นที่ทำกินของชาวบ้านทุก ๆ ด้าน ลักษณะพื้นที่ค่อนข้างเป็นที่ราบลุ่มต่ำ จึงมีผลทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขังภายในหมู่บ้านในช่วงหน้าฝนเกือบทุกปี ซึ่งชาวบ้านต่างก็มีการถมดินให้พื้นที่ตั้งบ้านสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละปี และจากลักษณะที่ค่อนข้างราบลุ่มดังกล่าว เป็นผลให้ชาวบ้านสามารถมีน้ำเพียงพอต่อการทำนาในแต่ละปี โดยไม่ประสบกับปัญหาฝนแล้งมากเหมือนกับพื้นที่ในหมู่บ้านอื่น ๆ

ภายในหมู่บ้าน การตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านจะค่อนข้างอยู่ติดกัน บริเวณพื้นที่ของแต่ละครอบครัวจึงมีไม่ค่อมากนัก ทั้งนี้เพราะพื้นที่ตั้งหมู่บ้านมีจำนวนน้อย ภายในหมู่บ้านจะมีถนนหลายสาย ซึ่งถนนภายในหมู่บ้านนี้เองที่เป็นตัวแบ่งหมู่บ้านออกเป็นคุ้มต่าง ๆ อย่างชัดเจน

บ้านเรือนของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูงเหมือนบ้านชนบทอีสานทั่วไป จะมีบ้านชาบ้าน 7-8 หลังที่เป็นบ้านไม้ 2 ชั้น ก่อด้วยอิฐและมุงกระเบื้องอยู่ 4 หลัง ซึ่งชาวบ้านที่มีบ้านเป็นตึก 2 ชั้น สร้างแบบรูปทรงทันสมัย มักเป็นชาวบ้านที่มีฐานะดี และคนในครอบครัวมีการเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศ และกลับมาสร้างบ้านที่ทันสมัยมากขึ้น พร้อมทั้งการซื้อหาเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มากมาย

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดบ้านดงบัง และบ้านห้วยยาง

ทิศใต้ ติดบ้านดงมัน ตำบลสะอาด

ทิศตะวันออก ติดบ้านโนนน้ำคั่ง

ทิศตะวันตก ติดบ้านหนองโน ตำบลสะอาด

ลักษณะภูมิอากาศหรือฤดูกาลในแต่ละปี จะเหมือน ๆ กับพื้นที่อื่น ๆ โดยทั่วไป

ลักษณะทางด้านกายภาพ

แหล่งน้ำ

ทางด้านแหล่งน้ำในหมู่บ้านค่อนข้างมีน้อยมาก ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวจึงส่งผลให้ชาวบ้านไม่สามารถทำกิจกรรมที่ต้องอาศัยน้ำได้อย่างเต็มที่นักในช่วงหน้าร้อน ดังนั้นจึงพบว่าในช่วงหน้าร้อนเดือนมีนาคม-พฤษภาคม ชาวบ้านไม่ค่อยปลูกพืชผักหรือทำพืชไร่อย่างอื่น และมีการเดินทางลงไปหางานในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก แหล่งน้ำที่มีในหมู่บ้านมี 3 แหล่ง คือ

1. หนองชุมหิน เป็นสระน้ำที่มีมาตั้งแต่ตั้งหมู่บ้าน มีการขุดลอกขึ้นใหม่ในช่วงปี 2524 เป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ มีเนื้อที่เกือบ 2 ไร่ ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการอาบน้ำ รดผัก และเป็นน้ำดื่มของสัตว์เลี้ยง ซึ่งปริมาณน้ำจะมีเพียงพอตลอดปี และเป็นแหล่งหาอาหารที่สำคัญเพียงแห่งเดียวในหมู่บ้านอีกด้วย ซึ่งในปัจจุบันได้มีการปล่อยปลาไว้ในสระ และอนุญาตให้ชาวบ้านสามารถหาปลาในสระมาบริโภคได้ทุก ๆ คน โดยพันธุ์ปลาได้รับการช่วยเหลือจากการประมงจังหวัดขอนแก่น

2. หนองยาง เป็นสระขบ กสช. ปี 2533 อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน เป็นสระน้ำที่ชาวบ้านนิยมไปใช้มาก ปริมาณน้ำจะลดลงมากในช่วงกลาง ๆ เดือนเมษายน และไม่มีน้ำตลอดปี

3. บ่อน้ำคั้น ค่อนข้างมีอยู่น้อย เพราะเจอกับปัญหาสภาพดินของหมู่บ้านที่เค็มมากจนไม่สามารถขุดบ่อน้ำมาใช้ได้ เพราะน้ำจะมีรสเค็ม ดังนั้นในแต่ละปีชาวบ้านจะมีการ

ใบเขื่อนน้ำในบ่อน้ำดินของชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านหนองเรือ มาค้ำและใช้ในแต่ละปี เมื่อน้ำในหมู่บ้านเริ่มขาดแคลน ซึ่งปัญหาการขาดน้ำจะมีปัญหามากในส่วนของน้ำค้ำที่ค่อนข้างไม่เพียงพอ

ส่วนทางด้านน้ำค้ำของชาวบ้านจะมาจากน้ำฝนที่เก็บไว้ในแต่ละปีเป็นหลัก โดยแต่ละบ้านจะมีตุนน้ำขนาดใหญ่เก็บน้ำฝนครอยครวละ 3-4 ใบ และในการใช้น้ำหนักก็จะไปขึ้นจากบ่อน้ำดินจากบ้านหนองเรือ ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปประมาณ 2 กิโลเมตร แต่ถึงจะมีปัญหาเรื่องน้ำ แต่ก็ยังไม่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านได้มากนัก จะมีบ้างก็เป็นเพียงปัญหาเรื่องน้ำค้ำของสัตว์เลี้ยงบ้างเท่านั้น

ลักษณะดิน

ลักษณะดินในหมู่บ้านจะมีความเค็มมาก จนชาวบ้านสามารถที่จะนำมาค้ำทำเกลือไว้บริโภคในหมู่บ้านได้ ปัญหาดินที่พบคือ ปัญหาเรื่องดินเค็มปลูกพืชไม่งามจะต้องใส่ปุ๋ยบำรุงในแต่ละปี แต่อย่างไรก็ตามการใส่ปุ๋ยประโยชน์จากดินนั้นสามารถใช้ได้ทั้งหมดของพื้นที่ที่มีอยู่ เพราะสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมถึง และเป็นพื้นที่บางส่วน

ลักษณะการถือครองที่ดินของชาวบ้าน พบว่าส่วนใหญ่จะได้เอกสารสิทธิ์เป็นใบ นส.3 จำนวนชาวบ้านที่มีที่ดินแยกเป็นแต่ละกลุ่มได้ดังนี้คือ

-ครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินของตนเอง	205 ครัวเรือน
-ครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินของตนเองและเช่าบางส่วน	40 ครัวเรือน
-จำนวนชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินทำกิน	15 ครัวเรือน

การเช่าที่ดินส่วนใหญ่จะเช่ากับคนในหมู่บ้าน โดยให้ค่าเช่าเป็นข้าวเปลือกแบ่งกันตามแต่ตกลงของทั้งสองฝ่าย จำนวนที่ดินที่ชาวบ้านมีแบ่งเป็น

ผู้มีที่ดินต่ำกว่า 1 ไร่	จำนวน 10 ครัวเรือน
1-5 ไร่	จำนวน 73 ครัวเรือน
6-10 ไร่	จำนวน 66 ครัวเรือน
11-20 ไร่	จำนวน 44 ครัวเรือน
21-50 ไร่	จำนวน 38 ครัวเรือน
มากกว่า 50 ไร่	จำนวน 29 ครัวเรือน

ลักษณะทางคันชีวภาพ

ระบบการปลูกพืช

พบว่าพืชที่ชาวบ้านปลูกส่วนใหญ่เป็นข้าวและพืชไร่ชนิดต่าง ๆ การปลูกพืชของชาวบ้านยังคงต้องอาศัยปริมาณน้ำฝนที่ตกในแต่ละปี ซึ่งผลผลิตก็จะเปลี่ยนไปตามสภาพของฟ้าฝน ในปัจจุบันเทคโนโลยีใหม่ ๆ เริ่มเข้ามามีบทบาทกับชาวบ้านมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรถไถนา บัญ ยาฆ่าแมลง หรือยาชนิดต่าง ๆ การพึ่งพาสິงเหล่านี้เริ่มมีมากขึ้น พร้อม ๆ กับการจ้างแรงงานที่มีค่อนข้างมากและเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะการปลูกพืชไร่ ที่ในปัจจุบันนี้พบว่าค่าจ้างแรงงานนั้นสูงมากถึงวันละ 50-60 บาท เป็นผลกระทบทำให้ผู้ที่ทำไร่เริ่มที่จะหันไปหาอาชีพอื่น ๆ เสริม ซึ่งที่พบคือ การเลี้ยงสัตว์ หรือการปลูกพืชไร่ชนิดอื่น ๆ ที่มีการลงทุนเห็น้อยลงหรือมีกรรมวิธีที่ไม่มากนักตอนนัก เช่น ไข่แดง หรือบุคลิปลัด ที่เริ่มเข้ามาในหมู่บ้าน พืชที่ชาวบ้านปลูกในหมู่บ้าน คือ ข้าว มันสำปะหลัง ไม้ยืนต้นชนิดต่าง ๆ ซึ่งรายละเอียดจะขอกล่าวในหัวข้อการทำอาชีพของชาวบ้านต่อไป

ระบบการเลี้ยงสัตว์

พบว่า การเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงมีจุดประสงค์ไว้ใช้แรงงานเป็นหลัก มีชาวบ้านเพียงบางส่วนที่เริ่มมีการเลี้ยงวัวเพื่อขายเป็นรายได้ในครอบครัว หรือเลี้ยงหมูไว้ขาย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วลักษณะการเลี้ยงยังคงไม่มีการจัดการที่ดีมากนัก การเลี้ยงยังคงเลี้ยงตามธรรมชาติ เช่น วัวควายก็ไล่ไปเลี้ยงตามที่ไร่ที่นาในตอนเช้า และเย็นก็ไล่กลับเข้าคอก ซึ่งสถานที่เลี้ยงก็ตามที่ไร่ที่นาของตนเอง โดยจะมีผู้ดูแล 1 คน ในการคอยให้น้ำแก่วัวควายในช่วงตอนเที่ยง รายละเอียดจะขอกล่าวอีกครั้งในเรื่องอาชีพชาวบ้าน

สภาพทางสังคม

จำนวนประชากร

บ้านทุ่งบ่อมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 288 ครัวเรือน มีจำนวนชาวบ้าน 1,497 คน แยกตามช่วงอายุได้ดังนี้

ช่วงอายุ	หญิง	ชาย	รวม
1 วัน - 5 ปีเต็ม	101	75	176
9 ปี 1 วัน - 7 ปีเต็ม	67	106	173
7 ปี 1 วัน - 14 ปีเต็ม	111	109	220
14 ปี 1 วัน - 18 ปีเต็ม	112	100	212
18 ปี 1 วัน - 50 ปีเต็ม	214	252	460
มากกว่า 50 ปีเต็ม	137	113	250

การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของประชากร จะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีสาเหตุจากการย้ายถิ่นออกของชาวนานี้ ทั้งนี้เพราะจำนวนผู้ย้ายถิ่นจะมีค่อนข้างมากในแต่ละปี ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการเดินทางไปทำงานยังต่างถิ่น ทั้งในกรุงเทพฯ หรือจังหวัดใกล้เคียง และที่เห็นชัดคือ การเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศของชาวนานี้มีอยู่ทุก ๆ ปี ดังนั้นจึงพบว่าในช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงว่างจากการทำนา จะมีชาวนานานจำนวนมากเดินทางไปทำงานหา ผู้ที่เหลือในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นคนแก่และผู้หญิงที่อยู่ดูแลลูก และพบว่าแรงงานที่ย้ายออกกลุ่มนี้จะกลับมาอีกครั้งเมื่อถึงช่วงการทำนาทำไร่

การปกครอง

การปกครองในหมู่บ้านจะแยกออกเป็นคุ้มต่าง ๆ ถึง 8 คุ้ม ดังนี้คือ

คุ้มหนองยางพัฒนา มีจำนวนครัวเรือน 36 หลัง หัวหน้าคุ้มชื่อ นายสุพร ต้นสมบัติ

คุ้มโพธิ์ชัย มีจำนวนครัวเรือน 35 หลัง หัวหน้าคุ้มชื่อ นายคำเป้า ศรีสะอาด

คุ้มเตรียมหิน มีจำนวนครัวเรือน 26 หลัง หัวหน้าคุ้มชื่อ นายสุคชา วงศ์ใหญ่

คุ้มประจักษ์รุ่งเรือง มีจำนวนครัวเรือน 36 หลัง หัวหน้าคุ้มชื่อ นายเคน ยาริโน

คุ้มบ่อคำ มีจำนวนครัวเรือน 29 หลัง หัวหน้าคุ้มชื่อ นายประสิทธิ์ โนนวนไพ

คุ้มประสาสำราญ มีจำนวนครัวเรือน 29 หลัง หัวหน้าคุ้มชื่อ นายประเสริฐ พรหมจรรย์
คุ้มแสงสว่าง มีจำนวนครัวเรือน 38 หลัง หัวหน้าคุ้มชื่อ นายทองสุข ศิวพรรณ
คุ้มศรีวิไล มีจำนวนครัวเรือน 37 หลัง หัวหน้าคุ้มชื่อ นายสำราญ รักโคตร

การปกครองโดยแบ่งคุ้มนี้เกิดขึ้นจากการพัฒนาหมู่บ้าน โดยแต่ละคุ้มจะมี
หัวหน้าและกรรมการแต่ละคุ้มขึ้นมา เพื่อทำงานประสานกับกรรมการหมู่บ้านอีกครั้งหนึ่งในการ
กำหนดนโยบายพัฒนาหมู่บ้าน

ผู้นำและบทบาทผู้นำ

ตั้งแต่ตั้งหมู่บ้านนี้มีผู้นำมาแล้ว 4 คน คนปัจจุบันเป็นคนที่ 5 ซึ่งได้เป็นผู้
ใหญ่บ้านในปี 2530 เป็นได้ 2 เดือนจึงสมัครรับเลือกตั้งเป็นกำนัน และได้รับเลือกตั้งเป็น
กำนันตั้งแต่นั้นมา ลักษณะของผู้นำเป็นคนทีกว้างขวางและทำงานคล่อง จึงเป็นผลทำให้หมู่บ้าน
มีการพัฒนาค่อนข้างมาก บทบาทของผู้นำค่อนข้างเด่นชัดในการบริหารหมู่บ้านในด้าน
ต่าง ๆ และมีความเสียสละตั้งใจจริงในการทำงาน เอาจริงเอาจัง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่
ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความเคารพยำเกรงต่อตัวผู้นำ และค่อนข้างให้ความร่วมมือกันในการ
พัฒนาหมู่บ้านในทุกๆด้าน ในแต่ละเดือนจะมีการประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงเรื่องราว
ต่าง ๆ และสอบถามข้อคิดเห็นจากชาวบ้านในทุก ๆ วันที่ 5 ของเดือน และมีการประกาศ
ข่าวหรือเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านทางหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน จึงมีผลทำให้คนในหมู่บ้านได้
ทราบเรื่องราวความเป็นไปต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึงกันมากขึ้น

ลักษณะครอบครัว

โดยส่วนรวมแล้วพบว่า ลักษณะของครอบครัวภายในหมู่บ้านเป็นครอบครัวเดี่ยว
เป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจเป็นผลมาจากอายุการตั้งหมู่บ้านยังไม่มากนัก และค่านิยมของชาว
บ้านที่ชอบย้ายไปสร้างฐานะของตนเองที่ค่อนข้างเร็วกว่าอดีตมาก ในด้านบทบาทของพ่อแม่
พบว่าแม่มักยังมีอยู่แต่ก็ลดน้อยลงกว่าเดิม ทั้งนี้เพราะคนส่วนใหญ่เดินทางไปต่างถิ่นค่อนข้าง

ข้างมาก ดังนั้นการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ จึงมักเป็นหน้าที่ของลูกแต่ละคนมากขึ้น ทั้งในด้านการตัดสินใจทำงานหรือการเลือกคู่ครอง

ลักษณะการแต่งงานยังคงไม่แตกต่างจากอดีตมากนัก ในด้านขั้นตอนการหาพี่เลี้ยง และการนับถือยังคงมีการนับถือฝ่ายหญิง โดยเมื่อแต่งงานฝ่ายชายต้องมาอยู่กับฝ่ายหญิงเพื่อให้พ่อแม่ได้คุ้นเสียใจก่อนออกเรือนไป และเมื่อลูกแต่ละคนแยกครอบครัวออกไปแล้วหน้าที่ของพ่อแม่คือ การให้ที่มา สักขี้เลี้ยง หรือเงินทุน ให้กับลูกเพื่อนำไปเป็นทุนสร้างฐานะของตนเอง ซึ่งจะมีจำนวนมากน้อยก็ขึ้นอยู่กับทรัพย์สินที่พ่อแม่มีอยู่นั่นเอง

ทางด้านค่าสินสอดนั้นค่อนข้างมีการเรียกสูงมากกว่าเดิม โดยเฉพาะครอบครัวที่มีฐานะคือค่าสินสอดก็จะแพงตามขึ้นไป พบว่าครอบครัวที่มีการเดินทางไปทำงานต่างประเทศจะมีการให้ค่าสินสอดสูง เพราะชาวบ้านทางฝ่ายหญิงจะถือว่าคนที่เดินทางไปทำงานยังต่างประเทศได้กลับมาก็จะมีฐานะดี

การศึกษา

ในหมู่บ้านมีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง เป็นโรงเรียนดีเอนระดับอำเภอ สอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และเปิดชั้นอนุบาลด้วย และในปัจจุบันนี้โรงเรียนบ้านทุ่งบ่อได้เปิดการเรียนการสอน โดยขยายโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นโรงเรียนแรกของอำเภอ ในปี 2534 โรงเรียนบ้านทุ่งบ่อมีเด็กจาก 2 หมู่บ้านมาเรียนร่วมกัน คือ บ้านทุ่งบ่อ และบ้านหนองโน ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียง ภายในโรงเรียนมีอาคารเรียน 2 หลัง มีจำนวนเนื้อที่ทั้งหมด 9 ไร่ 300 ตารางวา ปัจจุบันมีครูจำนวน 13 คน มีจำนวนห้องเรียน 10 ห้อง จำนวนนักเรียนทั้งหมด 259 คน แยกเป็นชาย 125 คน หญิง 134 คน

ระดับการศึกษาของชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะจบการศึกษาในภาคบังคับ คือ ป.4 และ ป.6 ถึง 1,885 คน จำนวนผู้ได้เรียนต่อเมื่อจบการศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นั้นมีจำนวนค่อนข้างมาก ทั้งนี้เพราะชาวบ้านจะนิยมส่งให้ลูกได้เรียนต่อในระดับสูง โดยคิดว่าเมื่อเรียนจบแล้วจะหาให้มีงานทำที่ดีกว่าพ่อแม่ ซึ่งคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะไปต่อที่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนมัธยมบ้านคำบง โดยนั่งรถโดยสารไปในตอนเช้าและกลับตอนเย็น

ส่วนระดับ ปวช. ปวส. มักนิยมไปที่ จ. อุตรดิตถ์ ส่วนปริญญาตรีจะมีทั้งวิทยาลัยครูอุตรดิตถ์ และในตัวเมืองขอนแก่น ซึ่งการออกไปเรียนยังต่างจังหวัด บางคนไปพักกับญาติพี่น้อง และเข้าบ้านพัก จำนวนผู้ที่เรียนต่อตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - ปริญญาตรี ในปัจจุบันมีทั้งหมด 65 คน และพบว่าผู้ที่ได้เรียนต่อนั้นส่วนใหญ่เป็นลูกของชาวบ้านที่มีฐานะดี และจากครอบครัวที่มีพ่อไปทำงานต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะมีเงินทุนที่เพียงพอในการส่งลูกได้เรียนในระดับที่สูงขึ้น ส่วนเด็กในหมู่บ้านที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อก็จะอยู่ช่วยงานในไร่กับพ่อแม่ และเดินทางไปทำงานหาเงินในกรุงเทพฯ ในช่วงหน้าแล้งของแต่ละปี

วัดประจำหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านมีวัด 1 แห่ง เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในช่วงเทศกาลงานบุญประเพณีต่าง ๆ ในหมู่บ้าน พร้อมทั้งเป็นสถานที่รวมกลุ่มหรือประชุมกันของชาวบ้าน ปัจจุบันนี้ภายในวัดมีพระอยู่ 1 รูป และสามเณร 12 องค์ และกำลังมีการก่อสร้างพระอุโบสถ หินที่ใช้ในการก่อสร้างส่วนใหญ่จะได้จากคณะผ้าป่าที่จัดมาทอดถวายให้กับวัดในต่างเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งผู้ที่นำผ้าป่ามาทอดถวายส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในหมู่บ้านที่เดินทางไปทำงานอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะที่กรุงเทพมหานคร

ด้านสาธารณสุข

ทางด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ของชาวบ้านค่อนข้างดีพอสมควร ชาวบ้านจัดบ้านเรือนอย่างสะอาด ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้ความสนใจในเรื่องการจัดและตกแต่งบ้านเรือนจะน้อยลงไปบ้างก็ตาม ทางด้านสุขภาพของชาวบ้าน พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ประสบปัญหาการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งชาวบ้านสามารถรักษาได้ด้วยตนเอง หรือไปรับการรักษาที่สถานีอนามัยประจำตำบล นอกจากนี้ยังพบว่าในหมู่บ้านไม่มีโรคระบาดร้ายแรงเกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมา

คำนิยมการรักษาพยาบาลของชาวบ้านนั้น มีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากการรักษาของคนในอีสานทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ ในอดีตนั้นความเจริญทางด้านต่าง ๆ และทางการแพทย์ยังมีไม่มากนัก การรักษาแบบเก่าและยาสมุนไพรยังคงมีบทบาทมากต่อชาวบ้าน

หมอยาสมุนไพรและยารากไม้จึงเป็นสิ่งจำเป็น และมีหน้าที่หลักในการให้การรักษาโรคภัยต่าง ๆ การเดินทางไปรักษาตามโรงพยาบาลของอำเภอหรือจังหวัดยังมีน้อย เพราะสภาพการเดินทางที่ไม่สะดวก และแหล่งให้บริการทางด้านนี้ก็มีอยู่จำกัด

ในสภาพปัจจุบัน ความเจริญในด้านต่าง ๆ ได้ทำให้ค่านิยมการรักษาตัวของชาวบ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงไป การรักษาโดยแพทย์แผนใหม่เริ่มมีบทบาทเข้ามามากขึ้น เนื่องจากสถานให้บริการมีมาก การเดินทางที่ค่อนข้างสะดวกรวดเร็ว และการรักษาที่ค่อนข้างเห็นผลเร็ว มั่นใจมากกว่า ดังนั้นการรักษาอาการเจ็บป่วยของชาวบ้านทุกวันนี้จึงนิยมไปที่สถานเอนกานัยหรือโรงพยาบาลอำเภอมากกว่าจะรักษาด้วยตนเอง โดยส่วนใหญ่นิยมไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลอำเภอน้ำพอง และเมื่อมีอาการรุนแรงก็ไปที่โรงพยาบาลในจังหวัดขอนแก่น

นอกจากการรักษาโดยแพทย์แผนใหม่แล้ว การรักษาอีกลักษณะที่เห็นคือ การซื้อยามารักษาด้วยตนเองตามร้านค้าหรือร้านขายยาต่าง ๆ ตามตลาดในเมืองและในหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นยาชุดแก้ปวดต่าง ๆ ลักษณะการรักษาแบบเก่าแม้ว่าในปัจจุบันนี้จะยังคงมีอยู่ ก็เป็นเพียงคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านที่ยังคงมีความรู้เกี่ยวกับการรักษาด้วยยาสมุนไพร และในหมู่บ้านจะยังมีหมอยาสมุนไพรเหลืออยู่ถึง 2 คน คือ นายสี ภาพันธุ์ และ นายสี หับพิลา แต่ชาวบ้านนิยมไปรับการรักษาน้อยมาก ส่วนใหญ่มักเป็นผู้หญิงที่คลอดลูกเท่านั้นที่ยังนิยมตัวยาสมุนไพรกินในช่วงหลังการคลอดลูก และกำลังอยู่ไฟ

ส่วนลักษณะการคลอดลูก ในปัจจุบันนี้การคลอดเองภายในหมู่บ้านไม่ปรากฏให้เห็นอีกต่อไป ส่วนใหญ่จะเดินทางไปคลอดในโรงพยาบาลเกือบทุกคน ทั้งนี้เพราะเหตุผลที่ว่าคลอดง่ายและปลอดภัยมากกว่าการคลอดกับหมอตำแย ส่วนการอยู่ไฟหลังคลอดนั้นชาวบ้านยังคงมีการถือปฏิบัติกันอยู่ แม้ว่าจะไปคลอดที่โรงพยาบาลก็ตาม

ทางด้านการวางแผนครอบครัว พบว่าชาวบ้านมีค่านิยมการมีลูกแต่น้อย โดยนิยมในเรื่องการวางแผนครอบครัว การมีลูก 2-3 คนเริ่มมีอิทธิพลต่อชีวิตชาวบ้านมากกว่าแต่ก่อน ดังนั้นชาวบ้านในรุ่นหลัง ๆ จึงนิยมมีลูกเพียง 2-3 คน และเมื่อไม่ต้องการมีลูกอีกต่อไปแล้วก็จะทำหมัน ซึ่งเป็นการคุมกำเนิดอย่างถาวร

สาธารณูปโภคในหมู่บ้าน

หมู่บ้านได้รับการด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ อยู่ในขั้นดีพอสมควร ชาวบ้านมีไฟฟ้าใช้ มีหอกระจายข่าวเพื่อประกาศข่าวสารข้อมูล มีสถานีอนามัยตำบลซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปเพียง 3 กิโลเมตร นอกจากนั้นสภาพการเดินทางก็ค่อนข้างสะดวกสบาย โดยมีถนนลูกรังจากบ้านทุ่งบ่อถึงตัวอำเภอเขาส่วนกลาง ระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร สภาพถนนไม่ค่อยดีมากนัก ชาวบ้านไม่ค่อยนิยมใช้ในการเดินทาง ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านนิยมเดินทางไปซื้อของใช้หรือหาธุระต่าง ๆ ในตัวอำเภอน้ำพองและจังหวัดขอนแก่นมากกว่า ทั้งนี้เพราะการเดินทางที่สะดวกสบายมากกว่า ระยะทางจากตัวอำเภอน้ำพองถึงหมู่บ้านรวมทั้งหมด 23 กิโลเมตร เป็นทางราดยาง 18 กิโลเมตร และทางลูกรัง 5 กิโลเมตร ในแต่ละวันจะมีรถโดยสารวิ่งรับส่งในหมู่บ้าน 2 คัน ซึ่งเป็นรถของบ้านอื่น เริ่มวิ่งตั้งแต่ 7.00-8.00 น. และรถเข้าหมู่บ้านจะเริ่มตั้งแต่ 10.00-14.00 น. นอกจากรถโดยสาร 2 คันแล้ว ยังมีมอเตอร์ไซด์รับจ้างวิ่งรับจ้างชาวบ้านอยู่เป็นจำนวนมากตลอดทั้งปี ค่ารถรับจ้าง 10 บาท

สภาพทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ

หมู่บ้านมีลักษณะวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อต่าง ๆ คล้ายคลึงกับชุมชนชนบทของชาวอีสานทั่ว ๆ ไป คือ ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ และมีวัฒนธรรมนิยมประเพณีตามความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านตั้งแต่อดีต คือ การยี่ดือและปฏิบัติตามประเพณี 12 เดือน หรือยี่ดสิบสอง ตลอดมา นอกจากนั้นชาวบ้านยังนับถือศุภดาหรือสิบ้าน ซึ่งมีศาลตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน นอกจากนั้นชาวบ้านบางส่วนยังมีความเชื่อเรื่องผีสังเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ซึ่งแม้ว่าในปัจจุบันนี้ความเชื่อเรื่องเหล่านี้จะลดน้อยไปบ้างแล้วก็ตาม

สำหรับการพักผ่อนหรือความสนุกสนานของชาวบ้านในอดีตนั้นมีอยู่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่มักเป็นการเล่นร่วมกันในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้รูปแบบของการพักผ่อนค่อนข้างมีมากขึ้น ที่เห็นได้ชัดคือ การดูทีวีในแต่ละวัน ซึ่งเริ่มมีบทบาทมากเมื่อชาวบ้านเริ่ม

มีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน อาจกล่าวได้ว่าแทบทุกครัวเรือนจะมีทีวีไว้ดูเป็นของตนเอง จำนวนทีวีในหมู่บ้านทั้งหมด 254 เครื่อง ส่วนทางด้านการพักผ่อนอื่น ๆ นั้น ส่วนมากเป็นการเที่ยวเตร่ตามเทศกาลฤดูประเพณีต่าง ๆ ทั้งในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งงานบุญในปัจจุบันนั้นก็นิยมว่าจ้างเอมหรสพมาลองมากขึ้น เช่น การว่าจ้างภาพยนตร์ หมอลำ นอกจากนั้นหนังเร่ก็เป็นอีกอย่างที่เป็นการให้ความสนุกสนานกับชาวบ้านได้ไม่น้อย

สภาพทางด้านเศรษฐกิจ

ทางด้านเศรษฐกิจของชาวบ้าน ชาวบ้านทำนาและทำไร่เป็นอาชีพหลัก รวมทั้งการรับจ้างทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน โดยเฉพาะกรุงเทพฯ และต่างประเทศ เพราะชาวบ้านมีรายได้ค่อนข้างดี จากการศึกษาพบว่า ผู้ที่เดินทางไปต่างประเทศกลับมาแล้วมักมีฐานะที่ดีขึ้น ส่วนใหญ่แล้วรายได้ในครอบครัวของชาวบ้านในแต่ละปีจะมาจากการปลูกพืชไร่ มากกว่าด้านอื่น ๆ เพราะชาวบ้านปลูกพืชไร่เพื่อขาย ส่วนการทำนาก็เพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชาวบ้าน คือ การทำไร่มันสำปะหลัง และในปัจจุบันนี้เริ่มมีพืชไร่อย่างใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูก คือ การปลูกโพตงและยูคาลิปตัส ชาวบ้านเริ่มมีความนิยมกันเพิ่มขึ้น ส่วนการทำนาในแต่ละปีของชาวบ้านนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะทำไว้เพื่อการบริโภคในครอบครัวเป็นหลัก และแบ่งขายบ้างเล็กน้อยเป็นรายได้ในครอบครัว

ทางด้านการอพยพแรงงาน พบว่าคนในหมู่บ้านเดินทางไปทำงานยังต่างถิ่นกันมาก ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างประเทศ ซึ่งในแต่ละปีจะมีจำนวนคนเดินทางไปกันมาก จนมีผลทำให้จำนวนแรงงานของหมู่บ้านลดน้อยลงในแต่ละครอบครัว ทำให้การจ้างแรงงานค่อนข้างมีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพค่อนข้างมาก และยังพบว่าจากสภาพการที่ดินในหมู่บ้านไปทำงานต่างถิ่นเป็นจำนวนมากนี้เอง จึงทำให้คนในหมู่บ้านคำนึงถึงการจ้างงานที่ได้ค่าแรงสูงมาใช้ในหมู่บ้าน เป็นผลให้การจ้างแรงงานในหมู่บ้านค่อนข้างสูงมาก จึงทำให้การลงทุนในการทำไร่สูงมากยิ่งขึ้น และพบว่ารายได้จากส่วนนี้เป็นรายได้หลักในครอบครัวรองจากการทำไร่ทำนาของแต่ละครอบครัว

ทางด้านหนี้สินของชาวบ้านนั้น พบว่าคนในหมู่บ้านค่อนข้างมีหนี้สินกันมาก เนื่องจากชาวบ้านมีความจำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมากในการลงทุนทำไร่ในแต่ละปี ดังนั้นระบบเงินกู้จึงมีบทบาทอย่างมากต่อชาวบ้าน แหล่งเงินกู้ที่สำคัญของชาวบ้านมี 2 แหล่ง คือ

- แหล่งเงินกู้ในหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการกู้เงินจากชาวบ้านที่มีฐานะร่ำรวยในหมู่บ้าน และมักเป็นชาวบ้านที่เดินทางไปทำงานยังต่างประเทศ

- แหล่งเงินกู้นอกหมู่บ้าน เป็นการกู้ยืมเงินจากพ่อค้านายทุนนอกหมู่บ้านตามที่ชาวบ้านรู้จัก แหล่งเงินกู้นอกหมู่บ้านที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่ง คือ การกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ หรือรู้จักกันทั่วไปว่า "เงิน ธกส." ชาวบ้านเป็นสมาชิกกันทั้งหมู่บ้าน จุดประสงค์การกู้ยืมเงินของชาวบ้านนั้นจะแตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่แล้วมักนิยมกู้ยืมเพื่อมาลงทุนในการทำไร่ทำนาในแต่ละปี และมีบางส่วนที่กู้เงินมาเพื่อเดินทางไปยังต่างประเทศ และกู้ยืมมาซื้อสัตว์เลี้ยง และใช้จ่ายในครอบครัว โดยส่วนใหญ่แล้วพบว่า ถ้ามองถึงฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านจะอยู่ในระดับปานกลางถึงร่ำรวย มีชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ที่มีฐานะยากจน ซึ่งส่วนใหญ่ก็มักเป็นครอบครัวที่ไม่มีที่นาที่ไร่ และมีอาชีพรับจ้างทำงานในแต่ละปีเป็นอาชีพหลัก

กล่าวโดยสรุปแล้ว หากจะมองถึงความเป็นอยู่ของชาวบ้านโดยรวมจัดได้ว่าอยู่ในระดับที่ดี การประกอบอาชีพของชาวบ้านค่อนข้างมีความหลากหลาย ซึ่งเป็นผลมาจากการประกอบอาชีพที่ชาวบ้านได้พบเห็นมาจากการเดินทางไปทำงานยังต่างถิ่น ซึ่งยังพบว่ารายได้ที่ได้จากการไปทำงานยังเป็นเงินทุนอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญ ในการที่ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนมาทำอาชีพใหม่ ๆ ได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่ก็มักเป็นชาวบ้านที่มีฐานะปานกลางถึงร่ำรวย ซึ่งพบว่า อาชีพที่เปลี่ยนไปทำส่วนใหญ่มักเป็นอาชีพที่ค่อนข้างใช้แรงงาน และการลงทุนที่น้อยลง เช่น การเลี้ยงวัว หมู หรือแม้แต่การปลูกพืช ผัก ไม้ประดับ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการปรับตัวของชาวบ้านให้เข้ากับสภาพของแรงงานที่เริ่มมีน้อยลง เนื่องจากการเดินทางไปทำงานต่างถิ่นกันมาก และเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานได้ค่อนข้างมาก รวมทั้งอาชีพใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น ยังเป็นอาชีพที่ค่อนข้างทำรายได้ให้ค่อนข้างสูงกว่าการทำไร่ทำนาที่เคยทำกันมาในอดีต (ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ จะขอออกไปกล่าวในส่วนของอาชีพต่อไป)

โรงสีในหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านมีโรงสี 7 แห่ง รับสีข้าวให้ชาวบ้านในแต่ละวันโดยไม่เอาค่าบริการ แต่อย่างใด แต่เจ้าของโรงสีจะได้รำข้าวจากเจ้าของข้าวเปลือก การสีข้าวในปัจจุบันนี้มีจำนวนข้าวเปลือกน้อยลง และเกิดการแย่งข้าวเปลือกกันขึ้น เพราะโรงสีมีอยู่หลายแห่ง จำนวนข้าวเปลือกที่แต่ละแห่งได้สีในแต่ละวันจึงมีน้อย ประกอบกับเจ้าของโรงสีแต่ละแห่งนั้นได้เลี้ยงหมูเอาไว้เป็นจำนวนมาก จึงมีความจำเป็นที่ต้องใช้รำในการให้อาหารมาก ดังนั้นในปัจจุบันนี้แทนที่เจ้าของโรงสีจะรอให้ชาวบ้านนำข้าวมาสีเอง แต่กลับใช้วิธีการไปเอาข้าวถึงบ้านและลากมาสีให้เลย ซึ่งถ้าหากไม่ทำเช่นนั้นแล้วก็จะไม่สามารถได้รำข้าวเพียงพอแก่ความต้องการของจำนวนหมูที่เลี้ยงนั่นเอง

2. ลักษณะการประกอบอาชีพของชาวบ้าน

ชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านประกอบอาชีพมากกว่า 1 อย่าง การประกอบอาชีพแตกต่างกันตามฤดูกาลด้วย ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ต้องอาศัยน้ำฝนและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นหลัก ปัจจัยเหล่านี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้าน และการปรับเปลี่ยนอาชีพของชาวบ้าน อาชีพที่มีความสำคัญในหมู่บ้านมีดังนี้

1. การทำนา

การทำนาเป็นอาชีพหลักที่ชาวบ้านทำกันทุกปีและเกือบทุกครัวเรือน บริเวณที่นาของชาวบ้านจะอยู่รอบ ๆ หมู่บ้านในทุก ๆ ด้าน ซึ่งค่อนข้างเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง จากสภาพพื้นที่ที่ค่อนข้างต่ำดังกล่าว จึงทำให้ชาวบ้านสามารถทำนาได้ทุก ๆ ปีโดยไม่ประสบกับปัญหาฝนแล้งมากนัก การทำนาถือเป็นอาชีพที่ชาวบ้านทำกันมาตั้งแต่เข้ามาตั้งหมู่บ้านในตอนแรก และส่วนใหญ่จะทำนาเพื่อบริโภคในครอบครัวเป็นหลัก มีการขายข้าวบ้างก็เป็นเพียงส่วนน้อยเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวในแต่ละปี โดยเฉลี่ยแล้วจำนวนที่นาของชาวบ้านจะหาอยู่ระหว่าง 10-20 ไร่ ระบบการทำนาของชาวบ้านยังคงอาศัยน้ำฝนและความเป็นไปของธรรมชาติ ผลผลิตที่ได้จะอยู่ระหว่าง 300 กิโลกรัม/ไร่

พันธุ์ข้าวที่ใช้ในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่ใช้พันธุ์ข้าวเหนียวเป็นหลัก เพราะชาวบ้านบอกว่าทานาไวกินมากกว่าขาย โดยส่วนใหญ่จะใช้พันธุ์ข้าวส่งเสริมของทางเกษตร พันธุ์ที่ใช้คือ กข.6 กข.8 ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวที่ซื้อจากเกษตรในกิโลกรัมละ 6 บาท และในแต่ละปีชาวบ้านสามารถเก็บไว้เองได้

การดูแลรักษา ช่วงเวลาการทำงานจะเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน-ธันวาคม การทานาในปัจจุบันนี้พบว่า แรงงานในครอบครัวยังเป็นหลักในการทำ การจ้างแรงงานเริ่มมีบทบาทมากขึ้น เนื่องจากการจ้างแรงงานสามารถทำให้งานเสร็จเร็ว และเป็นเหตุจากในแต่ละครอบครัวจะมีแรงงานไม่มาก เพราะมีการเดินทางไปทำงานยังต่างถิ่นกันค่อนข้างมาก อัตราค่าจ้างในหมู่บ้านสูงถึงวันละ 50-60 บาท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการจ้างเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีที่นาหรือไม่มีที่นาจึงไปหารับจ้างในแต่ละปี

นอกจากการจ้างแรงงานจะมีบทบาทสำคัญต่อชาวบ้านแล้ว เทคโนโลยีใหม่ ๆ ก็เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการทำอาชีพของชาวบ้านในทุก ๆ ด้านมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และที่สำคัญคือ การใช้รถไถเหล็กเข้ามาแทนแรงงานควายที่เคยใช้มาแต่ก่อน ทั้งนี้เพราะเหตุผลที่ว่า การใช้ "ควายเหล็ก" แทนควายทำให้งานเสร็จเร็วกว่า และไม่ยุ่งยากในการดูแล จนถึงกับพบว่าชาวบ้านบางคนขายควายซื้อรถไถเหล็กก็มี ในปัจจุบันนี้จำนวนผู้ที่ยังใช้ควายไถนามีอยู่ 74 ครัวเรือน นอกนั้นใช้ควายเหล็กไถหมด โดยผู้ที่ไม่มีเงินของตนเองก็ว่าจ้างรถไถของคนในหมู่บ้านไถให้ ราคาไร่ละ 80-90 บาท จำนวนรถไถที่มีอยู่ในหมู่บ้านมีทั้งหมด 30 คัน

นอกจากรถไถเหล็กจะเข้ามามีบทบาทมาก ยังพบว่ากระบวนการเกี่ยวข้าว นวดข้าว ที่เคยเป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนแรงงานกันมาก่อนเริ่มไม่ปรากฏให้เห็น ในปัจจุบันเมื่อเกี่ยวเกี่ยวเสร็จจะมีการใช้รถสีข้าวสีให้เลย เพราะรวดเร็วกว่า และเมื่อสีเสร็จก็ว่าจ้างรถขนข้าวเปลือกขึ้นฉางให้เสร็จเลย โดยให้ค่าจ้างเป็นข้าวครึ่งละ 3-4 กระสอบ

การขายข้าวของชาวบ้านในแต่ละปีนั้น ชาวบ้านจะนำไปขายเองในตัวตลาดหนองกุ้งหรือตัวจังหวัดขอนแก่น โดยว่าจ้างรถของคนในหมู่บ้านขนไปให้ โดยเสียค่าจ้างขนส่งกระสอบละ 10 บาท ราคาข้าวที่ขายได้จะอยู่ระหว่าง 2.80-3.50 บาท/กิโลกรัม

2. การทำไร่

การทำไร่ค่อนข้างจะเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน และเป็นรายได้หลักในแต่ละปี พืชเศรษฐกิจที่ปลูกในหมู่บ้านจะมีไม่มากนัก ในอดีตนั้นชาวบ้านจะทำไร่ปอ แต่ในปัจจุบันี้เปลี่ยนเป็นไร่มันสำปะหลัง เพราะปอทำได้ยากและมีการจ้างแรงงานสูง ในปัจจุบันนี้พืชไร่ที่ปลูกกันมากคือ มันสำปะหลัง และเริ่มมีพืชไร่ชนิดใหม่เข้ามาเมื่อ 4-5 ปี โดยการส่งเสริมจากโรงงานกระดาษในขอนแก่น โดยได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกโพดและยูคาลิปตัส ซึ่งชาวบ้านกำลังอยู่ในช่วงรับใหม่ ๆ พืชไร่ที่มีในหมู่บ้านอาจแยกกล่าวรายละเอียดได้ดังนี้ คือ

2.1 การทำไร่ปอ

ปอเป็นพืชไร่ชนิดแรกที่ชาวบ้านทำกันมาตั้งแต่ตั้งหมู่บ้าน โดยในช่วงแรก ๆ ชาวบ้านซื้อเมล็ดพันธุ์ปอจากเกษตรในราคายี่สิบละ 12 บาท และจะเก็บเอาไว้เองในแต่ละปี การขายปอในอดีตนั้นชาวบ้านจะนำไปขายให้กับเจ้าแก้วในตัวตลาดน้ำพอง ซึ่งราคาจะขึ้นลงตามภาวะตลาด ส่วนใหญ่จะอยู่ระหว่าง 5-7 บาท

เนื่องจากการทำไร่ปอเป็นกิจการที่ค่อนข้างทำยาก และมีหลายขั้นตอน โดยเริ่มจากการปลูก คายหัว คัดต้นปอเมื่อแก่ หนไปแช่น้ำ ลอกและล้างปอตากให้แห้ง จึงจะมัดเป็นก้อน ซึ่งเป็นกระบวนการสุดท้ายก่อนนำไปขาย ซึ่งในการทำแต่ละขั้นตอนนั้นจำเป็นต้องอาศัยแรงงานมาก ดังนั้นความจำเป็นในการจ้างแรงงานจึงมีมาก การลงทุนที่ค่อนข้างสูงและขั้นตอนที่มากมายนี้เอง จึงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ชาวบ้านที่ปลูกปอลดจำนวนลงเรื่อยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2520 ประกอบกับราคาของปอที่ไม่แน่นอนในแต่ละปี ส่วนมากแล้วเป็นราคาที่ค่อนข้างต่ำมาก จากสาเหตุทั้งหมดที่กล่าวไปนั้นเองทำให้ชาวบ้านเหนื่อยและเริ่มท้อที่จะทำต่อ และในช่วงหลัง ๆ นี้เองได้เกิดมีปัญหในเรื่องน้ำที่จะแช่ต้นปอ ดังนั้นชาวบ้านจึงเลิกทำไร่ปอกันในที่สุด ในปัจจุบันนี้ไม่มีชาวบ้านคนใดปลูกปอ พืชไร่ที่ชาวบ้านนำมาปลูกแทนปอก็คือมันสำปะหลัง ด้วยเหตุผลที่ว่ามันสำปะหลังปลูกและดูแลง่าย ไม่ยุ่งยาก และราคาก็ค่อนข้างดี และได้เงินเป็นก้อนมากกว่าปอ เพราะการลงทุนที่ต่ำกว่านั่นเอง

2.2 การปลูกทำไร่มันสำปะหลัง

การทำไร่มันสำปะหลังเริ่มเข้ามาในหมู่บ้านในช่วงปี พ.ศ.2520 ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านเริ่มมีปัญหาในการปลูกบอ และหันมาปลูกมันสำปะหลังแทน ด้วยเหตุผลที่ว่า ชาวบ้านเห็นเพื่อนบ้านในหมู่บ้านของเขตกาลเดียวกันปลูกกันมาก และขายได้ราคาดี ได้เงินเป็นก้อน และการทำไร่มันสำปะหลังก็ค่อนข้างทำได้ง่ายไม่ยุ่งยากเหมือนกับบอ และการลงทุนที่ต่ำกว่า ดังนั้นมันสำปะหลังจึงเป็นพืชไร่ที่ชาวบ้านปลูกแทนบอเรื่อยมา จำนวนผู้ปลูกในหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่มีที่ไร่จำนวนประมาณ 80 ครัวเรือน โดยใช้พื้นที่ในการปลูกประมาณ 5-20 ไร่

กระบวนการปลูกมันสำปะหลัง ชาวบ้านจะเริ่มไถช่วงต้นเดือนตุลาคม และจะขุดมันสำปะหลังได้ในช่วงเดือนตุลาคมของปีถัดไป ในการเตรียมดิน ชาวบ้านนิยมจ้างรถไถใหญ่จากภายนอกหมู่บ้าน ซึ่งเข้ามารับจ้างในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มาจากน้ำพอง เขาส่วนกลาง ค่าจ้างไถไร่ละ 90-130 บาท การทำไร่มันสำปะหลังมีความจำเป็นที่จะต้องจ้างแรงงานไม่แตกต่างจากพืชไร่อื่น ๆ ตั้งแต่การปลูก คายหัวมันสำปะหลัง และขุดหัวมันสำปะหลัง อัตราค่าจ้างวันละ 50-60 บาท ซึ่งเป็นชาวบ้านในหมู่บ้าน ในปัจจุบันนี้การทำไร่มันสำปะหลังเริ่มมีการใส่ปุ๋ยบำรุงเพิ่มขึ้น เพราะสภาพดินเริ่มเสื่อมคุณภาพ แต่การใส่ปุ๋ยยังมีไม่มาก ครั้งละ 2-3 กระสอบเท่านั้น ส่วนเรื่องของต้นทุนมันสำปะหลัง ช่วงแรก ๆ ชาวบ้านซื้อจากเพื่อนบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงที่ปลูกอยู่ก่อน และสามารถเก็บไว้เองในแต่ละปีโดยเก็บเป็นต้นพันธุ์รวมกันไว้

บริเวณพื้นที่ปลูกจะอยู่ไกลจากหมู่บ้านไป 1-2 กิโลเมตร ถัดจากที่นา ซึ่งเป็นบริเวณที่สูงเหมาะแก่การทำไร่ ผู้ที่ไม่มีที่ไร่ก็มักเป็นแรงงานที่รับจ้างในแต่ละปี ช่วงเวลาการเก็บเกี่ยว 1 ปีเต็มจึงขายผลผลิตได้

การขาย ลักษณะการขายนั้นมี 2 วิธี คือ ในกลุ่มชาวบ้านที่ปลูกไว้ไม่มาก เนื่องจากไม่มีที่ไร่มาก คือ ผู้ปลูกเพียง 3-5 ไร่ การขายส่วนใหญ่มักขายให้กับพ่อค้าที่มาซื้อเหมาเป็นไร่เลย ซึ่งไม่ต้องยุ่งยากในการจ้างคนขุดหรือขนส่งไปขาย เพราะผู้เป็นพ่อค้าที่เข้ามาซื้อจะมาขุดเองและจ้างคนของเขาเอง ส่วนการขายอีกลักษณะหนึ่งคือ เกษตรกรที่ปลูกมากตั้งแต่ 9 ไร่ขึ้นไป มักนิยมจะนำไปขายด้วยตนเอง ซึ่งตลาดรับซื้ออยู่ในตัว

อำเภอหนอง ชำบ้านที่มีรถบรรทุกของตนเองไม่ต้องเสียค่าจ้างรถขน แต่สำหรับชาวบ้านที่ไม่มีรถขนก็ต้องจ้างรถของคนในหมู่บ้านขนไปขายให้ โดยให้ค่าจ้างรถคันละ 100 บาท รวมค่าน้ำมันสัปดาห์ที่ได้จะอยู่ระหว่าง 0.70-1.00 บาทต่อกิโลกรัม

โดยภาพรวมแล้ว การทำไร่มันสำปะหลังสามารถเป็นอาชีพหนึ่งที่ทำรายได้กับชาวบ้านค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในกลุ่มชาวบ้านที่มีเทคโนโลยีพร้อม คือ รถไถ รถบรรทุก และแรงงาน เพราะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการลงทุนไปได้มากกว่าผู้ที่ต้องใช้การจ้างสิ่งเหล่านี้ ซึ่งเป็นอัตราค่าจ้างที่ค่อนข้างแพง แต่ถึงอย่างไรก็ตามการทำไร่มันสำปะหลังก็ยังถือเป็นพืชไร่อีกชนิดหนึ่งที่สามารถทำรายได้ให้คนในหมู่บ้านได้ไม่น้อยในแต่ละปี

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้การทำไร่มันสำปะหลังเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างในส่วนของเกษตรกรบางคน โดยเฉพาะผู้ที่ไร่มาก ๆ เนื่องจากมีพืชไร่ชนิดใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมมากขึ้น คือ ไม้ตง และยูคาลิปตัส ดังนั้นจึงทำให้ชาวบ้านบางคนเริ่มสนใจหันมาทดลองปลูก โดยแบ่งพื้นที่ทำไร่มันสำปะหลังบางส่วนมาปลูกพืชไร่ชนิดใหม่ โดยหวังว่าจะสามารถมีรายได้มากกว่าการทำไร่มันสำปะหลัง นอกจากนี้ยังพบว่ามีชาวบ้านบางคนเลิกทำไร่ เพราะไม่มีแรงงานในครอบครัวเพียงพอ เนื่องจากมีคนเดินทางไปทำงานยังต่างถิ่น โดยเฉพาะการเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศ ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก

2.3 การปลูกไม้ตง

ไม้ตงเป็นพืชไร่ใหม่ที่เพิ่งเข้ามาในหมู่บ้านในราว ๆ ปี พ.ศ. 2529 โดยการส่งเสริมของโรงงานทำเยื่อกระดาษ ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภออุบลรัตน์ การปลูกยังไม่ได้ผลผลิต เพราะไม้ตงจะให้ผลผลิตได้ก็ต่อเมื่อมีอายุการปลูก 5 ปีขึ้นไปแล้ว ผู้ที่เข้ามาส่งเสริมเป็นเจ้าหน้าที่จากโรงงาน และจากทางฝ่ายเกษตรอำเภอเขาสมอแขวง

พันธุ์ไม้ตงนั้น ผู้ที่ปลูกโดยการส่งเสริมของทางโรงงานจะซื้อพันธุ์ในราคาต้นละ 12 บาท โดยทำสัญญาซื้อขายกำหนดให้ภายใน 2 ปีต้องจ่ายเงินค่าพันธุ์หมด ส่วนในกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับการส่งเสริมจากเกษตรตำบลจะได้พันธุ์ฟรี แต่ภายใน 2 ปีจะต้องคืนพันธุ์ที่เอาไปทั้งหมด โดยในช่วงการปลูกและการดูแลจะมีเจ้าหน้าที่จากทั้งโรงงานและจากอำเภอเข้ามาคอยดูแล และให้คำแนะนำอยู่ตลอด จนกว่าจะสามารถตัดต้น

ไผ่ตงขายได้ ผู้ปลูกไผ่ตงในปัจจุบันยังมีจำนวนไม่ถึง 20 ครอบครัว ทั้งนี้เพราะไผ่ตงยังเป็นพืชไร่ชนิดใหม่ที่ชาวบ้านเพิ่งรับเข้ามา และยังไม่ได้ขาย ดังนั้นชาวบ้านจึงยังเห็นรายได้ไม่ชัดเจนพอที่เพื่อนบ้านคนอื่น ๆ จะยอมรับตามได้ แต่อย่างไรก็ตามจำนวนผู้สนใจได้เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ก็มักเป็นกลุ่มชาวบ้านที่มีไร่เป็นของตนเองมากพอที่จะสามารถแบ่งพื้นที่ปลูกไผ่ตงได้ ในขณะที่ปลูกมันสำปะหลังขายเป็นรายได้เพื่อรอผลผลิตจากไผ่ตง ชาวบ้านที่มีไร่จำนวนเล็กน้อย (3-5 ไร่) มักไม่ตัดสินใจปลูก เพราะยังคิดว่าการทำไร่มันสำปะหลังจะยังสามารถหารายได้ให้ครอบครัวได้มากกว่าไผ่ตง ซึ่งต้องรอเวลานานถึง 5 ปี ดังนั้นกลุ่มชาวบ้านกลุ่มนี้จึงยังไม่ปลูกไผ่ตง แต่จะคอยดูผลจากเพื่อนบ้านที่ปลูกเพื่อให้เกิดความมั่นใจก่อน

2.4 การปลูกยูคาลิปตัส

การส่งเสริมการปลูกยูคาลิปตัสเข้ามาในหมู่บ้านราว ๆ ปี 2530 เป็นการเข้ามาส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ของโรงงานกระดาษอำเภออุบลรัตน์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมคล้าย ๆ กับการปลูกไผ่ตง จำนวนผู้ปลูกในปัจจุบันนี้ยังมีไม่แพร่หลาย เพราะเป็นพืชที่ยังคงใหม่สำหรับชาวบ้าน และผลผลิตจากยูคาลิปตัสยังเห็นได้ไม่ชัดเจน เพราะเป็นช่วงที่ชาวบ้านเริ่มปลูก

ลักษณะการส่งเสริมนั้น จะมีเจ้าหน้าที่จากโรงงานกระดาษเข้ามาชักชวนให้ชาวบ้านปลูกยูคาลิปตัส และขายลำต้นให้กับโรงงานในราคาประกันตันละ 700-900 บาท ซึ่งเป็นราคาในระดับเดียวกับกับไผ่ตง กระบวนการปลูกและการดูแลรักษาไม่ยุ่งยาก ประกอบกับยูคาลิปตัสเป็นพืชที่ทนความแห้งแล้งได้ดีกว่าพืชไร่อื่น ๆ ดังนั้นชาวบ้านจึงเริ่มหันมาให้ความสนใจในการปลูกยูคาลิปตัสกันเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ผลผลิตของยูคาลิปตัสจะสามารถตัดขายได้เมื่อมีอายุการปลูกได้ 3 ปีขึ้นไป

การเลือกสถานที่ปลูกต้นยูคาลิปตัสของชาวบ้านนั้น ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะปลูกยูคาลิปตัสในพื้นที่ที่เคยทำไร่มันสำปะหลังมาก่อน บางคนที่มีพื้นที่น้อยก็จะเลิกทำไร่มันสำปะหลัง และหันมาปลูกยูคาลิปตัสแทน แต่ชาวบ้านบางคนที่มีมาก ๆ ก็แบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งปลูกต้นยูคาลิปตัส ที่เหลือปลูกมันสำปะหลัง โดยแยกพื้นที่กันไว้ชัดเจน รายได้จากการปลูกมันสำปะหลังจึงเป็นรายได้ในช่วงที่ชาวบ้านรอตัดต้นยูคาลิปตัสขาย

ในอนาคตข้างหน้าคาดกันว่าจำนวนผู้ปลูกต้นยูคาลิปตัสคงมีจำนวนเพิ่มขึ้น เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างเริ่มให้ความสนใจกันมาก เพราะเป็นพืชที่ปลูกง่าย ไม่ต้องลงทุนสูงเหมือนพืชไร่อื่น ๆ ในด้านค่าใช้จ่าย ค่าแรงงาน และเมื่อเปรียบเทียบกับไม้ที่เข้ามาในช่วงเดียวกัน ยูคาลิปตัสเป็นไม้ที่ปลูกง่ายกว่า เติบโตเร็ว และการดูแลที่ไม่ยุ่งยาก เท่าไม้ที่ปลูก รวมทั้งราคาขายให้กับโรงงานก็ไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนั้นต้นยูคาลิปตัสจึงเป็นพืชที่เหมาะสมกับชาวบ้านที่ไร่และมีจำนวนแรงงานน้อย ซึ่งจะทำให้สามารถประหยัดในเรื่องค่าจ้างแรงงานได้มาก

2.5 การปลูกอ้อย

อ้อยเป็นพืชไร่เศรษฐกิจที่มีจำนวนผู้ปลูกไม่ค่อนมากนักในหมู่บ้าน มีเพียงชาวบ้าน 1 ครอบครัวที่ทำไร่อ้อย ซึ่งเป็นคนที่หันเหไร่มาประมาณ 100 ไร่ ซึ่งสามารถที่จะปลูกอ้อยขายส่งโรงงานได้ คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่นิยมปลูกอ้อย เพราะไม่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องอ้อย และที่สำคัญแต่ละคนมีจำนวนพื้นที่จำกัด ดังนั้นการทำไร่อ้อยจึงค่อนข้างให้ผลผลิตได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย หรือหากก็ไม่ได้ขายกับพ่อค้าโดยตรง ซึ่งการขายกับพ่อค้าคนกลางทำให้ได้ราคาที่ค่อนข้างต่ำ และอายุการให้ผลผลิตอ้อยค่อนข้างให้ผลผลิตช้ากว่ามันสำปะหลังมาก

พันธุ์อ้อยจะซื้อเอาจากโรงงานน้ำตาลอำเภอน้ำพอง หรือบางครั้งก็ไปหาซื้อตามจังหวัดต่าง ๆ ที่มีการปลูกอ้อย และเก็บไว้บ้างในแต่ละปี การทำไร่อ้อยมีการลงทุนค่อนข้างสูงเช่นเดียวกับการปลูกพืชไร่อื่น ๆ โดยทั่วไป ตั้งแต่จ้างรถไถ จ้างปลูกอ้อย จ้างคานหว่าน ตัด และขนอ้อยไปขาย เนื่องจากกระบวนการเหล่านี้ล้วนต้องใช้แรงงานค่อนข้างมาก

การขาย ชาวบ้านที่ปลูกจะตัดอ้อยไปขายที่โรงงานน้ำตาลอำเภอน้ำพอง คนที่ปลูกนี้จะเป็นสมาชิกกลุ่มอ้อยของโรงงาน โดยมีการทำสัญญาการซื้อขายอ้อย และกำหนดโควตาอ้อยที่จะส่งโรงงานได้ในแต่ละปี ซึ่งถ้าหากไม่สามารถส่งอ้อยได้ตรงตามโควตาก็จะถูกปรับตันละ 5 บาท ในบางปีที่ผู้ปลูกไม่สามารถส่งได้ครบตามโควตาก็กำหนดแล้ว ซึ่งอาจเป็นผลมาจากผลผลิตได้ไม่มาก การแก้ปัญหา คือ การไปหาซื้ออ้อยเหมาะกับเกษตรกรรายย่อยในหมู่บ้านที่ปลูกมารวมเป็นโควตาของตนเองจนครบตามที่กำหนด

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่สามารถหาไร้อ้อยได้จะต้องมีปัจจัย คือ พื้นที่ในการปลูกที่ค่อนข้างมาก จึงจะได้ผลผลิตคุ้มกับการลงทุน เพราะสามารถได้โควตาขายกับโรงงานน้ำตาลโดยตรง ซึ่งราคาขายก็จะได้ตามราคาที่ประกันเอาไว้ ซึ่งถือเป็นราคาที่สูงพอสมควร จากเหตุผลนี้จึงทำให้การปลูกอ้อยไม่มีชาวบ้านนิยมมากนัก เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านพื้นที่ปลูกนั่นเอง

2.6 การเลี้ยงสัตว์

อาชีพเลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้าน พบว่าชาวบ้านยังเลี้ยงสัตว์ไม่มากนัก และผู้ที่เลี้ยงส่วนมากเป็นเกษตรกรรายย่อย ระบบการเลี้ยงสัตว์เพื่อขายเพิ่งเริ่มมีความตื่นตัวในกลุ่มชาวบ้านไม่นานนัก และส่วนใหญ่ระบบการเลี้ยงยังไม่มีระบบการจัดการที่ดี ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงกันแบบตามธรรมชาติ โดยปล่อยสัตว์ตามที่เราที่นาที่มีอยู่รอบ ๆ หมู่บ้าน

2.6.1 ควาย

ภายในหมู่บ้านแรงงานสัตว์ยังคงมีความจำเป็นในการประกอบอาชีพทางเกษตรมาก ดังนั้นจึงยังมีชาวบ้านจำนวนมากที่ยังเลี้ยงควายอยู่ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้เทคโนโลยีต่าง ๆ โดยเฉพาะรถไถเหล็กเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นเรื่อย ๆ จำนวนผู้เลี้ยงควายทั้งหมด 75 ครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่จะเลี้ยงไว้ใช้แรงงานในการทำนาเป็นหลัก และแบ่งขายบ้างในกรณีที่จำนวนควายมีมาก ซึ่งราคาจะอยู่ระหว่างตัวละ 4,000-5,000 บาท

ลักษณะการเลี้ยง ชาวบ้านจะปล่อยเลี้ยงตามธรรมชาติ โดยในตอนเช้าจะไล่ต้อนควายลงไปเลี้ยงตามทุ่งนา โคกป่าที่มีในหมู่บ้าน และไล่กลับเข้าคอกในตอนเย็นของแต่ละวัน ซึ่งในการเลี้ยงจะมีผู้ดูแล อาจเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ในแต่ละครอบครัว แนวโน้มในอนาคตข้างหน้าจำนวนผู้เลี้ยงควายอาจลดลงเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพราะค่านิยมของคนในหมู่บ้านที่จะหันมาใช้เครื่องทุ่นแรงใหม่ ๆ โดยเฉพาะรถไถเหล็กเริ่มมีมากขึ้น เพราะเหตุผลที่ว่าทำงานได้รวดเร็วและไม่ยุ่งยากในการดูแลเลี้ยงดูเหมือนควาย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงควายลดลง และในอนาคตถึงแม้จะมีผู้เลี้ยงอยู่ก็อาจเปลี่ยนมาเป็นการเลี้ยงในรูปของการเลี้ยงเพื่อการค้ามากขึ้น

2.6.2 วัว

ลักษณะการเลี้ยงวัวในหมู่บ้าน จุฑประสงค์การเลี้ยงเพื่อขายเป็นหลัก และพบว่าผู้ที่เลี้ยงวัวส่วนใหญ่มักเป็นชาวบ้านที่มีฐานะค่อนข้างดี เพราะสามารถมีเงินทุนเพียงพอในการซื้อแม่พันธุ์วัวมาเลี้ยง จำนวนผู้เลี้ยงวัวในปัจจุบันมีทั้งหมด 30 ครอบครัว จำนวนวัวทั้งหมด 203 ตัว โดยเฉลี่ยแล้วเกษตรกรที่เลี้ยงไว้มาก ๆ จะอยู่ระหว่าง 10-20 ตัว ซึ่งเป็นชาวบ้านที่เลี้ยงมานานหลายปี ส่วนชาวบ้านที่เลี้ยงอยู่ 2-3 ตัว มักเป็นชาวบ้านที่เพิ่งเริ่มเลี้ยงใหม่ ๆ เมื่อ 1-2 ปีที่ผ่านมา การตัดสินใจเลี้ยงโดยส่วนใหญ่จะมาจากเหตุผลที่ว่า สามารถขายวัวได้ราคาดี และมีรายได้สูง รวมทั้งเป็นอาชีพที่ทำได้ง่ายไม่ต้องลงทุนมากนัก เพราะเพียงแค่อุ้มแม่วัวพันธุ์ก็สามารถมีลูกได้หลายตัว พันธุ์วัวที่เลี้ยงในปัจจุบันเป็นวัวพันธุ์เนื้อพวกบราห์มัน บราซิล ซึ่งเป็นวัวที่ค่อนข้างขายได้ราคาดี และเลี้ยงได้ง่ายกว่าวัวพันธุ์พื้นบ้านธรรมดา โดยการซื้อแม่พันธุ์ชาวบ้านซื้อจากที่อื่น เช่น ตามตลาดนัดโค-กระบือ หรือจังหวัดต่าง ๆ ราคาตัวละ 8,000-10,000 บาท

สภาพการเลี้ยง ชาวบ้านยังไม่มีการจัดการที่ดี ดังนั้นรูปแบบการเลี้ยงจึงเป็นการเลี้ยงตามธรรมชาติ คือ ปลอมวัวลงทุ่งในตอนเช้าของแต่ละวัน โดยมีผู้คอยดูแล และในตอนเย็นก็จะต้อนวัวกลับเข้าคอก สถานที่เลี้ยงวัวส่วนใหญ่มักเป็นที่ไร่ที่นาของชาวบ้านแต่ละคน โดยบางคนก็มีการเอาหลักมาปักกันเอาไว้เพื่อไม่ให้วัวของตนเองไปรบกวนที่นาของคนอื่น โดยเฉพาะในช่วงหน้าฝนที่น้ำท่วม ซึ่งต้องระมัดระวังมากกว่าในช่วงหน้าแล้ง การเลี้ยงวัวค่อนข้างจะต้องมีการเอาใจใส่ และต้องคอยดูแลค่อนข้างมาก เพื่อที่จะทำให้ได้วัวมีคุณภาพดี ได้ราคาขายที่สูง ปัญหาที่พบในการเลี้ยงวัวมักเป็นโรคที่เกี่ยวกับวัว เช่น โรคเท้าเปื่อย โรคพยาธิ ซึ่งในช่วงที่มีการระบาดของโรคชาวบ้านจะนำวัวของตนไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันกับสัตวแพทย์อำเภอที่เข้ามาฉีดภายในหมู่บ้าน

การตลาด การเลี้ยงวัวของชาวบ้านยังมีจำนวนไม่มาก ผู้ที่เลี้ยงวัวมากถึง 10-20 ตัว มีอยู่เพียง 3-4 หลังเท่านั้น ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้มักเป็นชาวบ้านที่มีฐานะดีและเลี้ยงนานกว่าคนอื่น ๆ ผู้ที่เลี้ยงวัวส่วนใหญ่ยังเป็นเกษตรกรรายย่อย และเพิ่งมีการตื่นตัวในการเลี้ยงวัวเมื่อ 5-6 ปีนี้เอง ดังนั้นระบบการตลาดจึงยังไม่กว้างมากนัก การขายจึงเป็นการขายให้กับเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน หรือชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นเข้ามาซื้อเพื่อ

ไปฆ่าเก็บอาหารในการจัดงานบุญต่าง ๆ ซึ่งราคาซื้อขายจะอยู่ระหว่าง 5,000-7,000 บาท ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของวัว

2.6.3 หนี้

การเลี้ยงหมูของชาวบ้านในหมู่บ้านเพิ่งเริ่มมีเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา ในอดีตนั้นชาวบ้านเลี้ยงหมูจำนวนไม่มากนัก และจำนวนผู้เลี้ยงมีไม่มาก แต่ในปัจจุบันนี้ จำนวนผู้เลี้ยงเริ่มเพิ่มขึ้นในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ความนิยมเลี้ยงหมูของคนในหมู่บ้านมีมาก ซึ่งไม่เพียงแต่ผู้เลี้ยงจะเป็นเจ้าของโรงสับในหมู่บ้านแล้ว ยังมีชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่หันมาเลี้ยงหมูกันเพิ่มขึ้น เหตุผลที่ชาวบ้านเลี้ยงหมูเนื่องมาจากราคาหมูที่ค่อนข้างแพง และรายได้จากการเลี้ยงหมูที่ค่อนข้างสูงจากการเห็นเพื่อนบ้านขายไปแล้ว รวมทั้งการเลี้ยงหมูที่ไม่ค่อยยุ่งยาก และเป็นการใช้เวลาในช่วงว่างๆ ก็สามารถทำได้ ซึ่งในปัจจุบันนี้จำนวนผู้เลี้ยงหมูทั้งหมด 15 ครอบครัว จำนวนหมูในหมู่บ้าน 85 ตัว โดยจะพบว่าชาวบ้านที่เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีโรงสับเป็นของตนเอง ซึ่งค่อนข้างประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อรำข้าวให้หมูมากกว่าคนอื่น ๆ ดังนั้นผู้ที่มีโรงสับจึงค่อนข้างเลี้ยงหมูไ้มากกว่าชาวบ้านทั่ว ๆ ไป ส่วนชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่เลี้ยงและไม่มีโรงสับของตนเอง ก็จะใช้วิธีซื้อรำจากโรงสับในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง ในราคาซี่ละ 12 บาท ส่วนในกลุ่มผู้ที่ไม่เลี้ยงนั้นส่วนใหญ่จะมีปัญหาจากความยุ่งยากในการหาซื้อรำ และผู้ที่จะคอยดูแลหมู

ลักษณะการเลี้ยง ชาวบ้านซื้อพันธุ์ลูกหมูจากฟาร์มในตัวอำเภอ น้ำพองและในจังหวัดขอนแก่น ราคาลูกหมูจะอยู่ระหว่าง 800-1,000 บาท ส่วนเรื่องอาหารหมูนอกจากจะใช้รำและบดปลายข้าวแล้ว ยังมีอาหารเสริมเพื่อเร่งให้หมูโตเร็ว ซึ่งสามารถซื้อได้ในหมู่บ้านกับพ่อค้าที่เข้ามาขายได้เลย ราคากระสอบละ 300-350 บาท ระบบการเลี้ยงและการให้อาหารหมูค่อนข้างมีการจัดการที่ดี ชาวบ้านจะมีถังให้อาหารโดยให้ครั้งเดียวหมูกินได้ตลอดทั้งวัน ทำให้ไม่ยุ่งยากในการให้อาหารหลายครั้ง ราคาถังให้อาหารหมู 1,800 บาท ซึ่งชาวบ้านสามารถซื้อถังข้างในหมู่บ้านได้เอง

การขายและการตลาด การขายหมูโตชาวบ้านสามารถขายในหมู่บ้านได้เลย โดยจะมีพ่อค้าจากอำเภอ น้ำพอง เขาสวนกวาง หรือพ่อค้าจากจังหวัดขอนแก่น เข้าไปรับซื้อถึงในหมู่บ้าน ราคาหมูจะกำหนดเหมาแต่ละตัว ซึ่งจะมากน้อยก็อยู่กับการตกลง

ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ซึ่งชาวบ้านผู้เลี้ยงหมูส่วนใหญ่บอกว่าขายหมูได้ราคาดีมาก เพราะเป็นช่วงที่หมูกำลังขาดตลาด ดังนั้นจึงส่งผลให้หมูมีราคาแพง การเลี้ยงจะเลี้ยงอยู่ 4 เดือน

2.6.4 การเลี้ยงไหม

ไหมเป็นสัตว์ที่ชาวบ้านเลี้ยงกันมานานแล้ว ส่วนใหญ่การเลี้ยงไหมในอดีตเป็นการเลี้ยงเพื่อทำเส้นไหมมาใช้ในการทอผ้าใช้ในครอบครัว และเป็นการเลี้ยงไหมพันธุ์พื้นบ้านธรรมดา การเลี้ยงไหมของชาวบ้านเริ่มมีการเปลี่ยนจากระบบเดิมในช่วงปี พ.ศ. 2532 เพราะในช่วงนี้เองได้มีเจ้าหน้าที่จากนิคมเขื่อนอุบลรัตน์เข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านเปลี่ยนมาเลี้ยงไหมพันธุ์เพื่อขาย ซึ่งสาเหตุที่เลือกบ้านทุ่งบ่อเพราะเห็นว่าชาวบ้านมีการเลี้ยงไหมและปลูกต้นหม่อนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว โดยการเข้ามาส่งเสริมเป็นการให้ชาวบ้านเลี้ยงไหมพันธุ์ชายผัก ซึ่งทางนิคมเป็นผู้รับซื้อในราคาที่สูงถึงกิโลกรัมละ 90-100 บาท ซึ่งเหตุผลที่ชาวบ้านรับไหมเข้ามาเลี้ยง เพราะค่าตอบแทนที่ค่อนข้างสูง ดังนั้นการเลี้ยงไหมของชาวบ้านจึงเริ่มเลี้ยงเพื่อขายตั้งแต่นั้นมา โดยชาวบ้านที่สนใจเลี้ยงจะมีการรวมกลุ่มกันขึ้นกลุ่มละ 6-7 คน บางกลุ่มก็ 8-9 คน เพื่อช่วยกันเลี้ยง ภายในกลุ่มจะต้องมีการขยายพันธุ์ที่ปลูกไหมหม่อนเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เพียงพอกับจำนวนตัวไหมที่เลี้ยง และชาวบ้านยังได้รับทุนช่วยเหลือจากนิคมในการให้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการสร้างโรงเลี้ยงไหม ได้ทั้งหมดถึง 11 โรง

การเลี้ยงไหมในช่วงปีแรกค่อนข้างได้ผลดีมาก ครั้งแรกที่เลี้ยงเป็นไหมพันธุ์ไทยผักสีเหลือง ซึ่งชาวบ้านจะรับพันธุ์จากนิคมครั้งละ 5-6 กล่อง การขายผักไหมก็นำไปขายที่นิคมด้วยตนเอง โดยในแต่ละกลุ่มจะมีการแบ่งหน้าที่กันทำแตกต่างกันออกไป การขายผักไหมในช่วงปีแรกได้ราคาดี และได้ผลผลิตดีมาก ใน 1 เดือนจะนำผักไหมไปขายถึง 2 ครั้ง และรับพันธุ์ไหม 1 ครั้งกลับมา โดยจะมีการนัดหมายกันล่วงหน้า ซึ่งเจ้าหน้าที่จากนิคมจะนำเข้ามาส่งถึงในหมู่บ้านเลย ราคาไหมที่ขายได้จะอยู่ในช่วงกิโลกรัมละ 90-120 บาท ไหมกล่องหนึ่งถ้าเลี้ยงได้ดีจะได้ประมาณ 22 กิโลกรัม

ในช่วงปีที่ 2 ซึ่งราว ๆ ปี 2533 ระบบการเลี้ยงไหมของชาวบ้านเริ่มซบเซาลง เนื่องจากสาเหตุ 2 อย่าง คือ

(1) ทางด้านนิคมได้มีการเปลี่ยนพันธุ์ใหม่ใหม่ โดยนำเอาใหม่พันธุ์ใหม่มาให้ชาวบ้านเลี้ยง เป็นใหม่พันธุ์ไต้หวันและพันธุ์สุรกี เป็นผลให้ตัวหม่อนเกิดตายเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านได้คุ้มทุน ปัญหาเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านต่างคิดว่าถ้ามีการเลี้ยงต่อไปคงไม่ไหว เพราะใหม่พันธุ์ใหม่ไม่เหมาะสมกับสภาพของหมู่บ้าน

(2) ในช่วงปีที่ 2 ของการเลี้ยงไหม ได้มีนายหน้าจากตัวจังหวัดขอนแก่นเข้าไปส่งเสริมให้ชาวบ้านรับพันธุ์ไหมของตนเองมาเลี้ยง ซึ่งพันธุ์ไหมเขาจะรับมาจากนิคมอีกทีหนึ่ง โดยบอกว่าจะให้ราคาฝักไหมที่สูงกว่าทางนิคม ดังนั้นชาวบ้านจึงพากันรับเอาพันธุ์ไหมจากพ่อค้าคนกลางคนนั้นมาเลี้ยงร่วมกับไหมของทางนิคม เพราะชาวบ้านสามารถที่จะเลี้ยงไหมได้จำนวนมาก และในบางช่วงทางนิคมก็ส่งพันธุ์ไหมมาซักว่ากำหนด ดังนั้นจึงสามารถเอาไหมในส่วนของพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาใหม่มาเลี้ยง โดยที่ทางเจ้าหน้าที่นิคมไม่รู้เรื่อง แต่เมื่อชาวบ้านขายฝักไหมครั้งแรก เป็นการขายที่ต้องผ่านทางพ่อค้าคนกลางซึ่งก็เป็นคนเดียวกันกับที่เข้ามาส่งเสริม โดยขายในชื่อของพ่อค้าคนนั้น แล้วพ่อค้าจะนำไปขายกับผู้รับซื้อใหญ่อีกทีหนึ่ง โดยจะออกบิลให้กับชาวบ้านที่มาขายแต่ละคนว่าได้ขายฝักไหมไปกี่กิโลกรัม แล้วจะนำเงินมาจ่ายเงิน แต่ผลปรากฏว่าชาวบ้านไม่ได้รับเงินค่าฝักไหมแต่อย่างใด และมีปัญหาว่าไม่สามารถที่จะตามตัวพ่อค้าคนนั้นได้ ทุกคนต่างสรุปว่าตนเองถูกหลอกอย่างแน่นอน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้เลี้ยงไหมในหมู่บ้านไม่พอใจและเริ่มท้อที่จะเลี้ยงไหมอีกต่อไป เพราะยิ่งเลี้ยงไหมก็ยิ่งตายมากขึ้น ได้ผลผลิตขายไม่คุ้มกับเงินที่ลงทุนไป ดังนั้นการเลี้ยงไหมจึงเลิกไปในที่สุด ซึ่งเวลาการเลี้ยงเพียง 2 ปี เท่านั้น

ในัจจุบันมีการเลี้ยงไหมของชาวบ้านได้กลับมาสู่ระบบเดิม คือ การเลี้ยงไหมพันธุ์พื้นบ้านธรรมดา และมีบางคนที่ได้เลี้ยงแล้วขายฝักไหมในกิโลกรัมละ 80-90 บาท เส้นไหมจะขายกิโลกรัมละ 500-700 บาท ทั้งนี้เพราะชาวบ้านบางคนปลูกหม่อนไว้เป็นจำนวนมาก และสามารถที่จะเลี้ยงไหมต่อไปได้ ส่วนโรงเลี้ยงไหมที่สร้างไว้พบว่า บางส่วนยังไม่ได้ใช้ประโยชน์แต่อย่างใด แต่บางครอบครัวได้ใช้เป็นสถานที่เปิด

ร้านค้า หรือบางคนก็ใช้เป็นที่พักผ่อน ในปัจจุบันจำนวนผู้เลี้ยงไหมในหมู่บ้าน 35 ครัวเรือน

2.7 อาชีพรับจ้าง

การรับจ้างเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่มีมากในหมู่บ้าน และค่อนข้างมีอัตราค่าจ้างแรงงานสูงถึงวันละ 40-60 บาท การจ้างแรงงานมีทั้งในหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นการจ้างแรงงานในภาคเกษตรกรรม คือ การทำนาทำไร่ในแต่ละปี ซึ่งค่อนข้างมีงานให้ทำอยู่ตลอดทั้งปี เนื่องจากคนในหมู่บ้านทำไร่กันค่อนข้างมาก ส่วนการรับจ้างนอกชุมชนที่เห็นมาก คือ การไปทำงานรับจ้างทำงานก่อสร้างในกรุงเทพฯ และที่สำคัญคือ การเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศ การเดินทางไปทำงานหาของของคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มักเป็นชาวบ้านในครอบครัวที่ไม่ได้ทำนาทำไร่ โดยจุดประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้ในครอบครัวในแต่ละปี รายละเอียดของการเดินทางไปทำงานต่างถิ่นมีดังนี้คือ

2.7.1 การไปทำงานกรุงเทพมหานคร

การเดินทางเข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ เริ่มมีตั้งแต่ 20 ปีที่ผ่านมา เหตุผลของผู้ที่เดินทางไปส่วนใหญ่เพื่อไปทำงานหา เนื่องจากว่าในหมู่บ้านไม่ค่อยมีงานให้ทำมากนัก หรือมีก็เป็นค่าแรงที่ต่ำและงานหนัก โดยเฉพาะในช่วงหลังการทำนาทำไร่จะมีชาวบ้านว่างงานกันมาก ดังนั้นจำนวนของผู้เดินทางไปทำงานหากรุงเทพฯ จึงค่อนข้างมาก ผู้ที่ไปส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่มีฐานะปานกลางถึงยากจน ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านไม่มีที่นาที่ไร่ หรือมีก็เป็นจำนวนน้อย ดังนั้นการลงไปทำงานหาที่กรุงเทพฯ จึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดในการหารายได้ใช้จ่ายในครอบครัวในแต่ละปี ในปัจจุบันนี้จำนวนผู้ที่ลงไปทำงานกรุงเทพฯ เป็นชาวบ้านเกือบครึ่งหนึ่งของหมู่บ้าน ลักษณะงานที่ทำส่วนใหญ่จะเป็นงานก่อสร้าง และเป็นลูกจ้างตามโรงงานต่าง ๆ

ลักษณะการไป การเดินทางลงกรุงเทพฯ ค่อนข้างจะมีความสะดวกสบายกันมาก การเดินทางไปส่วนใหญ่จากการที่มีเพื่อนที่ลงไปกับตนมาชักชวน หรือให้มาหาคนงาน โดยเฉพาะงานก่อสร้าง ซึ่งถ้าสามารถรวมตัวกันได้มากก็จะเหมารถในหมู่บ้านให้ลงไปถึงกรุงเทพฯ เลยก็มี ส่วนการเดินทางอื่น ๆ ก็สามารถไปขึ้นรถได้ที่ตัว

อาเภอน้ำทองหรือในตัวจังหวัดขอนแก่นซึ่งมีวังอยู่ตลอดเวลา ผู้ที่ลงไปทำงานกรุงเทพฯ ส่วนหนึ่งจะกลับมาอีกครั้งเมื่อถึงเทศกาลการทำนาทำไร่ หรือถ้าไม่กลับมาก็จะใช้วิธีส่งเงินกลับมาให้ครอบครัวเพื่อจ้างแรงงานช่วยในการทำนาทำไร่ในถิ่นนั้น ๆ

การไปทำงานกรุงเทพฯ ของคนในหมู่บ้านค่อนข้างเป็นรายได้ที่ดีไม่น้อย และนอกจากจะสามารถทำให้มีรายได้ส่งมาให้ครอบครัวแล้ว ผลอีกทางหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดก็คือ การนำเงินกลับเข้ามาพัฒนาหมู่บ้านในรูปของการนำผ้าป่ามาทอดถวายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่ไปทำงานกรุงเทพฯ นำมา และในปัจจุบันนี้กำลังอยู่ในช่วงการก่อสร้างพระอุโบสถ ดังนั้นความจำเป็นเรื่องเงินทุนจึงมีค่อนข้างมาก และเงินทุนส่วนหนึ่งก็มาจากผ้าป่ากรุงเทพฯ นั่นเอง

นอกจากนี้ข้อสังเกตบางอย่างพบว่า ผู้ที่ไปทำงานกรุงเทพฯ มักเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่มีทุนมากพอที่จะเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศ เนื่องจากค่าเดินทางที่ค่อนข้างสูงมาก ดังนั้นกลุ่มบุคคลเหล่านี้จึงมีข้อจำกัดในด้านเงินทุน ซึ่งถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญไม่น้อย

2.7.2 การไปต่างประเทศ

การเดินทางไปต่างประเทศเพื่อทำงานของชาวบ้าน เริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2519 เป็นต้นมา และเพิ่งเป็นที่นิยมกันมากในปัจจุบัน บัณฑิตหรือเหตุผลที่ชาวบ้านนิยมไป คือ รายได้ที่ดีค่อนข้างมาก และค่าตอบแทนที่ค่อนข้างสูง เพราะถ้าสามารถเดินทางไปได้จะมีผลให้สร้างฐานะของตนเองได้มาก ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลที่ชาวบ้านส่วนใหญ่พยายามที่จะเป็นอีกคนหนึ่งที่จะเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศ และพบว่าผู้ที่สามารถเดินทางไปทำงานต่างประเทศได้นั้น มักเป็นชาวบ้านที่มีฐานะดีในหมู่บ้าน เพราะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีเงินทุนเพียงพอในการใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางได้ หรือไม่ก็มักเป็นครอบครัวที่มีญาติพี่น้องที่มีฐานะดี หรือมีญาติพี่น้องเดินทางไปทำงานอยู่ต่างประเทศอยู่แล้ว และส่งเงินทุนมาให้คนทางบ้านเดินทางไปเรื่อย ๆ จากสาเหตุเหล่านี้ต่างเป็นตัวเสริมให้ชาวบ้านที่มีฐานะดีมีโอกาสดำเนินทางไปยังต่างประเทศค่อนข้างมากกว่าคนอื่น ๆ

การไปทำงานต่างประเทศ ในช่วงแรก ๆ นั้นจำนวนชาวบ้านที่ไปยังมีไม่มาก เพราะส่วนใหญ่ยังไม่มีความกล้าพอที่จะเสี่ยงไป เนื่องจากจำนวนเงินที่ใช้

เป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางค่อนข้างสูงมากนั่นเอง การรับข่าวในช่วงแรก ๆ เกิดจากการที่คนในหมู่บ้านไปทำงานกรุงเทพฯ แล้วรับข่าวสารจากกรุงเทพฯ ว่ามีบริษัทจัดหาคนไปทำงานต่างประเทศมาบอกกัน หรือการเห็นเพื่อนบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งเป็นหมู่บ้านในเขตอำเภอเดียวกัน ไปกลับมาแล้วมีฐานะดีขึ้นกว่าเดิม จึงทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมีการเดินทางไปทำงานต่างประเทศตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน และโดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านที่มีโอกาสได้เดินทางไป เมื่อกลับมาก็มีผลประโยชน์สำเร็จ เพราะสามารถที่จะสร้างฐานะของตนเองได้ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งเป็นผลส่งเสริมให้เพื่อนบ้านคนอื่น ๆ เริ่มหาทางเดินทางไปเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

เงินทุนที่ชาวบ้านใช้ในการเดินทางนั้น ส่วนใหญ่จะได้มาจาก 2 ทาง คือ

1. เงินทุนจากการเดินทางไปทำงานในรอบแรก เมื่อกลับมาบ้านแล้วก็ใช้เงินทุนในส่วนนี้เดินทางไปทำงานในประเทศอีกครั้งหนึ่ง หรือถ้าไม่ไปด้วยตนเองก็จะให้เงินทุนก้อนนี้เป็นค่าเดินทางของลูกหลานให้เดินทางแทนตนเอง
2. เงินทุนจากการกู้ยืมเงินจากนายทุนในตัวอำเภอเมือง หรือกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งมักเป็นชาวบ้านที่เดินทางไปในช่วงแรก ๆ อัตราค่าดอกเบี้ยที่กู้ยืมจะค่อนข้างสูงมากถึงร้อยละ 5 บาท/เดือน

และค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปต่างประเทศแต่ละครั้งนั้นค่อนข้างต้องใช้เงินจำนวนมาก ในช่วงแรก ๆ ที่มีการไปต่างประเทศค่าใช้จ่ายยังไม่สูงมากเท่าในัจจุบันนี้ ในช่วงนั้นค่าใช้จ่ายเพียง 2-3 หมื่น ก็สามารถไปต่างประเทศได้ แต่ในปัจจุบันค่าเดินทางสูงขึ้นอยู่ระหว่าง 40,000-200,000 บาท ค่าใช้จ่ายจะสูงมากน้อยเพียงใดนั้น จะขึ้นอยู่กับประเทศที่แต่ละคนเดินทางไป ตลาดแรงงานในอดีต ส่วนใหญ่ไปทำงานในประเทศลิเบีย คูเวต อิรัก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานก่อสร้างและต่อเติมรถ หรืองานด้านช่างต่าง ๆ ตลาดในปัจจุบันชาวบ้านเริ่มนิยมไปลิเบีย คูเวต น้อยลง เพราะค่าแรงต่ำ ส่วนใหญ่มักเดินทางไปสิงคโปร์ ฮ่องกง และญี่ปุ่น ซึ่งเป็นตลาดที่มีค่าแรงงานค่อนข้างสูงมาก แต่ทั้ง 3 ประเทศนี้ก็ค่อนข้างที่จะเสียค่าใช้จ่ายที่สูงมากเช่นกัน ซึ่งถึงแม้ว่าการเดินทางไปต่างประเทศชาวบ้านจะต้องเสียค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงเพียงใดก็ตาม แต่

ชาวบ้านก็ยังอยากที่จะเสี่ยงที่จะเดินทางไป เพราะต่างคิดกันว่าถ้าโชคมีงานทำในต่างประเทศ โอกาสได้เงินในการสร้างฐานะของตนเองก็มีค่อนข้างสูง

ขั้นตอนการเดินทางไปต่างประเทศ ลักษณะการเดินทางไปต่างประเทศนั้น ส่วนใหญ่ชาวบ้านได้รับข่าวสารจากเพื่อนบ้านที่ไปมาก่อน หรือได้รับข่าวสารจากวิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ ซึ่งเมื่อมีเงินทุนเพียงพอแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การลงใบสมัครกับบริษัทที่จัดส่งคนไปทำงานในกรุงเทพมหานคร เพื่อเข้ารับการคัดเลือก ตรวจร่างกาย ซึ่งค่อนข้างเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะถ้าไม่ผ่านในขั้นนี้ก็ไม่สามารถที่จะเดินทางไปทำงานได้ ขั้นตอนของการตรวจสอบใบแจ้งจับนั้นค่อนข้างมีหลักเกณฑ์และข้อกำหนดมาก คนมีอายุ 40 ปีขึ้นไป หรือมีโรคประจำตัวบางอย่าง มักไม่ผ่านการตรวจ ซึ่งต่างจากอดีตที่ผ่านมา เพราะแต่ก่อนไปได้ง่ายกว่า และผู้ที่ผ่านการตรวจสอบแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ รอเรียกตัวเพื่อไปทำงานยังประเทศต่าง ๆ ค่อยไป

ผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของคนในหมู่บ้านนั้น ผลอย่างหนึ่งที่เราได้ชัดเจนคือ ชาวบ้านที่ไปเมื่อกลับมามีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ค่านิยมของคนในหมู่บ้านคือ การนำเงินมาสร้างบ้านใหม่เป็นบ้าน 2 ชั้น รูปทรงทันสมัยมากขึ้น รวมทั้งการซื้อหาเครื่องอำนวยความสะดวกชนิดต่าง ๆ มากมาย ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม และยังสามารถมีเงินทุนเป็นของตนเองในการลงไปลงทุนทำกิจการหรืออาชีพอื่น ๆ ได้โดยไม่ต้องกู้ยืมใคร เช่น มีทุนส่งลูกเรียนสูง ๆ มีทุนทำอาชีพใหม่ ๆ ได้แก่ ซื้อวัวมาเลี้ยง ซื้อหมู หรือเป็นเจ้าแก่งออกเงินกู้ให้กับคนในหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุส่งเสริมให้คนในหมู่บ้านคนอื่น ๆ อยากที่จะไปเสี่ยงโชคในต่างประเทศมากขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อที่จะสามารถสร้างฐานะของตนเองได้เหมือนเพื่อนบ้านที่เขาไปมาแล้ว ซึ่งถ้าหากว่าการเดินทางไปนั้นไม่มีข้อจำกัดทางด้านการเงิน ค่าใช้จ่ายที่สูงจำนวนผู้เดินทางไปต่างประเทศอาจมีจำนวนมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอีกหลายเท่า

ผลกระทบอีกอย่างที่เกิดขึ้นนอกจากการมีฐานะที่ดีขึ้นกว่าเดิมแล้ว ก็คือ ในครอบครัวที่มีคนเดินทางไปต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ชายในครอบครัว มักจะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการประกอบอาชีพในครอบครัว ที่เห็นได้ชัดคือ มักมีการเลิกทำนาทำไร่ โดยจะให้คนในหมู่บ้านเช่าทำและแบ่งผลผลิตกันคนละครึ่ง ทั้งนี้เพราะขาดแรงงาน

หลักในครอบครัว และไม่มีผู้นำในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยการใช้แรงงาน และการจัดการค่อนข้างมาก ดังนั้นทางครอบครัวจึงทำอาชีพเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่สามารถทำได้ และมักเป็นอาชีพที่ใช้แรงงานน้อยลง และรายได้ส่วนใหญ่จึงมาจากเงินที่ส่งมาจากสามีที่ไปทำงานที่ส่งมาให้ครอบครัวในแต่ละเดือน และเมื่อสามีกลับมาแล้วการทำไร่ทำนาจึงเริ่มต้นอีกครั้งหนึ่ง

ในปัจจุบันนี้ยังมีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่กำลังหาเงินทุนเพื่อที่จะเดินทางไปทำงานยังต่างแดนตลอดเวลา ตลาดงานที่นิยมไปในปัจจุบันคือ ประเทศไต้หวัน และญี่ปุ่น ผู้ที่เดินทางไปในหมู่บ้านมักเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ทั้งนี้เพราะผู้ชายไปได้ง่ายและคล่องตัว เพราะเมื่อเกิดปัญหาขึ้นมาก็จะไม่ค่อยเสียชื่อเสียงมากนัก ในหมู่บ้านมีผู้หญิงไปทำงาน 3 คน ส่วนใหญ่ไปประเทศญี่ปุ่น โดยลักษณะการไปจะอยู่ในรูปของนักท่องเที่ยวมากกว่าที่จะไปในรูปของการเข้าไปทำงานโดยตรง

2.8 ช่างเย็บผ้า

ช่างเย็บผ้าเป็นอาชีพที่ชาวบ้านทำกันไม่มากนัก ผู้ที่ทำส่วนใหญ่จึงเป็นชาวบ้านที่มีความรู้ความชำนาญในด้านนี้โดยเฉพาะ ซึ่งพบว่าผู้ที่รับจ้างตัดเย็บผ้าในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะได้เรียนมาแล้ว และมีประสบการณ์ในการทำงานเย็บผ้าในกรุงเทพฯ มาแล้วเกือบทั้งหมด และเมื่อกลับมาอยู่บ้านและมีครอบครัวจึงเปิดรับจ้างเย็บผ้ากับคนในหมู่บ้านเพื่อเป็นรายได้ในครอบครัว และเป็นการใช้ความรู้ความสามารถที่ตนเองเคยเรียนมาให้เกิดประโยชน์ จำนวนผู้ที่เย็บผ้าในหมู่บ้านมีทั้งหมด 5 ครอบครัว ที่มีฝีมือดีและรับเย็บอยู่ประจำ

ลักษณะการเย็บผ้าจะรับเย็บทั่ว ๆ ไป ตั้งแต่เย็บริมผ้าขึ้น เย็บหมอน ตัดเย็บเสื้อผ้า โดยคนที่เย็บจะต้องนำเอาผ้าหรือสิ่งที่ตนเองจะจ้างเย็บมาที่บ้าน อัตราค่าจ้างตั้งแต่ 2 บาท ถึง 40 บาท ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามชนิดของงานแต่ละอย่าง เมื่อถามถึงเรื่องรายได้จะขึ้นอยู่กับความสามารถและจำนวนผ้าที่มีในแต่ละวัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะค่อนข้างมีมาก เพราะว่าคนในหมู่บ้านจะนิยมเย็บผ้ากับช่างในหมู่บ้านมากกว่าจะออกไปเย็บกับช่างในตัวอำเภอ ทั้งนี้เพราะราคาถูกกว่าและมีความสะดวกสบายมากกว่า รายได้จากอาชีพนี้ผู้ที่ทำมากกว่าก็เป็นรายได้ดีพอสมควร พอได้ใช้จ่ายในครอบครัว เพราะเป็นอาชีพที่ไม่ค่อยได้ลงทุนมากนัก และสามารถที่จะทำได้ในช่วงว่างอยู่กับบ้าน และยังขึ้นอยู่กับ

ฝีมือของช่างแต่ละคนด้วย ถ้ามีฝีมือดีก็จะมีผู้มาจ้างเย็บมาก และในช่วงของการทำนาทำไร่ ผู้ที่เย็บผ้าจะใช้เวลาในช่วงกลางคืนในการตัดเย็บ และในช่วงนั้นจะรับงานน้อยลงกว่าช่วงอื่น ๆ เนื่องจากความยุ่งยากในการทำงานในโร่นั้นเอง

2.9 ช่างซ่อมรถ

ช่างซ่อมรถมีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากช่างเย็บเสื้อผ้ามากนัก เพราะผู้ที่เป็นช่างในหมู่บ้านมักเป็นชาวบ้านที่มีความรู้ทางด้านนี้โดยเฉพาะ ส่วนใหญ่แล้วพบว่าผู้ที่ เป็นช่างซ่อมรถในหมู่บ้านมักจะได้เรียนทางด้านช่างมาแล้วเป็นพื้นฐาน และทุกคนจะเคยผ่านการทำงานในการเป็นผู้ช่วยในร้านซ่อมรถมาแล้วเป็นเวลา 2-3 ปี โดยการไปทำงานตาม จังหวัดขอนแก่นและในกรุงเทพมหานคร ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้เองที่ทำให้คนกลุ่มนี้มีความรู้ ความชำนาญทางด้านช่างมากกว่าคนอื่น ๆ และเมื่อกลับมาอยู่บ้านหลังจากมีครอบครัวจึงคิดซ่อมรถภายในหมู่บ้านขึ้น

เหตุผลของผู้ที่ตั้งร้านซ่อมรถ มาจากสาเหตุที่ว่าภายในหมู่บ้านค่อนข้างมีรถเป็นจำนวนมากและก็อยู่ใกล้จากตัวเมือง ความลำบากในการนำรถไปซ่อมเมื่อเกิดความเสียหายนั้นมาก ดังนั้นเมื่อเปิดร้านซ่อมรถภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงนิยมซ่อมรถในหมู่บ้านเลย ร้านซ่อมรถในหมู่บ้านมี 4 แห่ง แยกเป็นร้านซ่อมรถชิ้นน้ำ รถจักรยาน 1 แห่ง ซ่อมรถมอเตอร์ไซด์ 1 แห่ง และซ่อมรถยนต์พร้อมเคาะพ่นสีอีก 2 แห่ง

ลักษณะการซ่อม ชาวบ้านที่มีรถจะนิยมซ่อมรถกับช่างในหมู่บ้าน และลูกค้าอีกส่วนหนึ่งมักเป็นผู้รู้จักกันโดยทั่วไปนำรถมาซ่อม เป็นอาชีพที่ทำเสริมในช่วงว่าง คือเวลาไม่มีรถให้ซ่อมก็ซ่อม เวลาไม่มีรถก็สามารถที่จะทำอาชีพอื่น ๆ ได้ตลอดเวลา ในเรื่องรายได้ดีพอสมควร เพราะในการซ่อมแต่ละครั้งก็เก็บค่าแรงตามความเสียหายของรถที่นำมาซ่อม เป็นรายได้ที่พอใช้จ่ายโดยไม่ต้องเดินทางไปทำงานที่อื่น และยังสามารถที่จะใช้ช่วงว่างไปทำอาชีพอื่น ๆ ได้อีกด้วย ในการหาลูกค้าบางกรณีก็จะประชาสัมพันธ์ตนเองโดยไปติดต่อกับลูกค้าในตัวอำเภอบ้าง หรือคนที่รู้จักบ้าง ซึ่งถ้าเกิดความคุ้นเคยกันแล้ว ในบางครั้งก็จะนำรถมาให้ซ่อมหรือเคาะพ่นสีให้ฟรี

การซื้ออะไหล่หรืออุปกรณ์ซ่อมรถนั้น จะรับมาจากตัวอำเภอ น้ำพองและใน
จังหวัดขอนแก่น อาชีพช่างซ่อมรถถือเป็นอาชีพที่ทำเรื่อย ๆ รายได้จึงไม่แน่นอน ในช่วงที่มี
รถให้ซ่อมมาก รายได้ก็จะค่อนข้างมากตามไปด้วย

2.10 ร้านค้า

ในอดีตการซื้อขายภายในหมู่บ้านแทบไม่ปรากฏให้เห็น หรือมีบทบาทต่อ
ความเป็นอยู่ของชาวบ้านมากนัก เพราะในอดีตการทำอาหารตามธรรมชาติยังคงมีมาก
เพราะสภาพพื้นที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยป่าไม้ สัตว์ป่า และแมลงต่าง ๆ มาก
มาย การซื้อ-ขายสินค้าจะเกิดขึ้นในกรณีที่บ้านมีความจำเป็นในการซื้อสินค้าบางอย่าง
ซึ่งส่วนใหญ่จะเดินทางไปตลาดน้ำพองมากกว่าเขาสวนพาง เนื่องจากการเดินทางที่
สะดวกสบายมากกว่า

ระบบการค้าขายเริ่มเกิดขึ้นในหมู่บ้านเมื่อ 20 กว่าปีที่ผ่านมา เนื่องจาก
ความอุดมสมบูรณ์ในอดีตเริ่มหมดไป เพราะชาวบ้านได้ถากถางเป็นที่ทำกินเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ
ร้านค้าในหมู่บ้านเริ่มมีขึ้นราว ๆ ปี 2525 จากการสอบถามแม่ค้าคนแรกที่คิดตั้งขึ้น ห้างนี้
เพราะอาหารที่เริ่มหายากขึ้น และความยุ่งยากในการเดินทางเข้าไปซื้ออาหารในอำเภอ
น้ำพองซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านเป็นระยะทางถึง 20 กิโลเมตร และรถโดยสารที่วิ่งรับส่งถึง
หมู่บ้านมีเพียง 2 คันเท่านั้น และไม่มีวิ่งตลอดทั้งวัน ในปัจจุบันจำนวนร้านค้ามีมากขึ้นเป็น
8 แห่ง เป็นร้านค้าที่มีสินค้าขายทุกชนิด ตั้งแต่เครื่องใช้ต่าง ๆ จนถึงอาหารสดและอาหาร
แห้ง ซึ่งการรับสินค้าจะมีพ่อค้าเอารถขนมาส่งถึงในหมู่บ้านเลยทั้งอาหารสดและอาหารแห้ง
ซึ่งเป็นพ่อค้าจากอำเภอ น้ำพองและในตัวจังหวัดขอนแก่น หรือในบางครั้งมีความจำเป็นต้อง
เข้ามาซื้อสินค้าด้วยตนเอง ชาวบ้านนิยมที่จะเดินทางไปซื้อสินค้าที่ตัวจังหวัดขอนแก่น โดย
นั่งรถโดยสารส่วนตัวไป หรือรถโดยสารประจำทาง

จากการสอบถามถึงรายได้ ส่วนใหญ่ก็กล่าวว่า การค้าขายในปัจจุบันนี้
ขายไม่ดีเท่าดังใหม่ ๆ เพราะร้านค้าในปัจจุบันนี้มีมาก จะขายดีบ้างก็เพียงในช่วงเทศกาล
ที่พิเศษในแต่ละปี เช่น สงกรานต์ ปีใหม่ ซึ่งค่อนข้างมีคนกลับมาจำนวนมากในหมู่บ้าน
ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่กลับมาจากการไปทำงานต่างถิ่น ดังนั้นรายได้จึงเป็นเงินก้อนที่เป็น
ทุนหมุนเวียนในการทำการค้าหรือซื้อสินค้า และก็มีพ่อค้าพ่อค้าไปใช้จ่ายในกิจการอย่างอื่น ๆ

ได้บ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ในช่วงของการทำนาทำไร่จะมีบางร้านที่ต้องปิดร้านชั่วคราว เนื่องจากต้องยุ่งกับการทำไร่ทำนา และเป็นร้านที่ไม่มีแรงงานมาก ไม่มีคนเฝ้า ซึ่งจะเห็นการปิดร้านชั่วคราวจนกว่าจะเสร็จงานในไร่นาจึงจะเปิดขายสินค้าอีกครั้งหนึ่ง หรือในบางครั้งอาจใช้วิธีการจ้างแรงงานหรือให้คนอื่นเฝ้าทำ แล้วตัวเองก็เฝ้าร้านขายสินค้าก็มี การค้าขายนั้นเป็นอาชีพที่ค่อนข้างมีรายได้พออยู่พอกิน และแม้ว่าจะทำการค้าก็สามารถที่จะหางานอย่างอื่นได้อีกด้วย ผู้ที่ทำอาชีพนี้ส่วนใหญ่แล้วจึงมักเป็นชาวบ้านที่มีฐานะปานกลางถึงฐานะดีที่พอมีรายได้จากอาชีพอื่น ๆ เข้ามาเสริมได้บ้าง และผู้ที่ทำการค้าจึงเป็นชาวบ้านที่ไม่ได้ไปทำงานที่อื่นเหมือนคนในหมู่บ้าน เพราะต้องยุ่งยากในการอยู่เฝ้าร้านขายสินค้าในแต่ละวัน

3. อาชีพของชาวบ้านภายใต้เงื่อนไขสภาพกับโรงงาน

ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาการประกอบอาชีพของชาวบ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก บทบาทของโรงงานในเขตอำเภอหนองหานหรืออำเภออุบลรัตน์ เริ่มเข้ามามีบทบาทต่ออาชีพของชาวบ้านค่อนข้างมาก ซึ่งที่เห็นได้ชัดคือ การส่งเสริมการปลูกโพตงและยูคาลิปตัส โดยเจ้าหน้าที่จากโรงงานทำเยื่อกระดาษ เป็นอาชีพอีกอย่างหนึ่งในการเพิ่มรายได้ของครอบครัว และเป็นแหล่งวัตถุดิบสำหรับการประกอบกิจการของโรงงาน

3.1 การปลูกโพตง

3.1.1 การส่งเสริมการปลูกโพตง

การส่งเสริมการปลูกโพตงของชาวบ้านเริ่มราว ๆ ปี 2529

โดยมีเจ้าหน้าที่จากโรงงานกระดาษ อำเภออุบลรัตน์ เข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูก โดยผู้ที่เข้ามาส่งเสริมเป็นเพื่อนบ้านในเขตตำบลเดียวกัน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ครูโหล แห่งบ้านดงบัง และเป็นเจ้าหน้าที่ของโรงงานในการหาสมาชิกปลูกโพตงให้กับโรงงาน ลักษณะการเข้ามาส่งเสริมในช่วงแรก ๆ นั้นเจ้าหน้าที่จะเข้ามาพูดคุยชักชวน และส่งเสริมให้ชาวบ้านลองปลูก โดยให้ข้อมูลในด้านการปลูก ผลผลิตที่ได้รับในการปลูก ซึ่งถ้าหากว่าชาวบ้านผู้ที่สนใจปลูกก็ให้ลงชื่อแจ้งความต้องการ ในการส่งเสริมนี้เจ้าหน้าที่จะอาศัยบทบาทของผู้

นำชาวบ้านช่วยในการประชาสัมพันธ์ในส่วนของชาวบ้าน ซึ่งพบว่าในช่วงการเข้ามาแนะนำในช่วงแรก ๆ ยังมีชาวบ้านให้ความสนใจไม่มากนัก ช่วงปีแรกมีเพียง 2-3 คนที่ลองปลูก โดยจะแบ่งพื้นที่ทำไร่นาสำปะหลัง บางส่วนปลูกไผ่ตง เหตุผลที่ชาวบ้านปลูกเพราะคิดว่าผลผลิตที่ได้รับซึ่งรู้จากเจ้าหน้าที่ของโรงงานให้ข้อมูล เป็นรายได้ที่ค่อนข้างดี และกระบวนการปลูกหรือดูแลไผ่ตงก็ไม่ยุ่งยากมากนัก และพบว่ากลุ่มชาวบ้านที่ยอมรับและปลูกไผ่ตงจะเป็นชาวบ้านที่มีที่ทำไร่ค่อนข้างมาก พอที่จะแบ่งส่วนในการปลูกพืชไร่อย่างอื่นเสริมในช่วงที่ไผ่ยังไม่สามารถให้ผลผลิตได้

กระบวนการติดต่อกับโรงงานในช่วงแรก ๆ เมื่อชาวบ้านคนใดต้องการปลูก แล้วขั้นตอนต่อไปคือ การเข้าไปติดต่อกับทางโรงงานโดยทำการถ่ายเอกสารสำเนาที่ดินไปให้กับโรงงาน พร้อมกับจำนวนพื้นที่ที่ต้องการปลูกไผ่ตง เพื่อให้ทางโรงงานคำนวณว่าพื้นที่เท่านี้จะสามารถปลูกต้นไผ่ได้จำนวนกี่ต้น โดยทั่วไปใน 1 ไร่สามารถปลูกได้ประมาณ 35 ต้น ซึ่งเป็นระยะที่พอคิดเมื่อไผ่ตงเจริญเติบโตเต็มที่ ลักษณะการติดต่อกับโรงงานเป็นเพียงการแสดงหลักฐานกับโรงงาน เพื่อแสดงให้รู้ว่าชาวบ้านคนนั้นปลูกไผ่ตงกับโรงงานจำนวนพื้นที่เท่านี้ และมีการทำสัญญาซื้อขายต้นพันธุ์ไผ่ตงกับโรงงาน โดยกำหนดในสัญญาว่า ชาวบ้านคนนั้นจะต้องใช้เงินค่าต้นพันธุ์ไผ่ตงคืนให้กับโรงงานให้หมดภายในเวลา 4 ปี โดยทางโรงงานขายต้นพันธุ์ให้กับชาวบ้านในราคาต้นละ 12 บาท และนำมาส่งให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านในช่วงหน้าฝน เพื่อลงปลูกต่อไป ในการตกลงกับโรงงานนั้นพบว่ายังไม่มีการทำสัญญาว่า ชาวบ้านจะต้องขายผลผลิตให้กับโรงงานหรือกำหนดกฎเกณฑ์อะไรมากมายนัก ส่วนใหญ่มักเป็นสัญญาปากเปล่าว่าชาวบ้านจะต้องขายต้นไผ่ให้กับโรงงาน ซึ่งเป็นเพียงโรงงานแห่งเดียวที่อยู่ใกล้ในพื้นที่นั้นมากที่สุด เอกสารต่าง ๆ ที่ชาวบ้านยื่นแสดงให้กับโรงงาน ไม่ว่าจะเป็น นส.3 หรือสัญญาการซื้อขายต้นพันธุ์ไผ่ตง ทางโรงงานจะเก็บไว้ที่โรงงาน จำนวนผู้ปลูกในปัจจุบันมีทั้งหมด 30 คน จำนวนพื้นที่ทำอยู่ในหมู่บ้านทั้งหมด 304 ไร่ โดยพบว่าการยอมรับของชาวบ้านเพิ่มจำนวนมากในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่เริ่มตื่นตัวและคาดหวังว่าจะได้รายได้ดีกว่าการทำพืชไร่ที่เคยทำแต่เดิม ประกอบกับการลงทุนที่ถูกกว่าในด้านการจ้างแรงงาน ดังนั้นจำนวนผู้ปลูกจึงเพิ่มขึ้นมากในปัจจุบัน

3.1.2 การปลูกและการดูแลรักษา

วิธีการปลูกไม้เต็งนั้น ในช่วงแรก ๆ เจ้าหน้าที่ของโรงงานจะคอยให้คำแนะนำกับชาวบ้าน และให้เอกสารการปลูก การดูแลรักษา ให้กับชาวบ้านผู้ปลูก อ่าน ระยะการปลูกที่เจ้าหน้าที่แนะนำ คือ ระหว่าง 8 x 8 เมตร หรือ 6 x 8 เมตร พื้นที่ที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นที่ไร่ที่อยู่ห่างจากชาวบ้านไปประมาณ 2-3 กิโลเมตร หรือบางครั้งควรวีไรไฟจะอยู่ในอีกหมู่บ้านหนึ่ง ในการปลูกแต่ละปีจะมีการไถไพรวนดินให้ต้นไม้และใส่ปุ๋ยบำรุง ซึ่งนิยมทั้งปุ๋ยคอกและปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เพื่อเร่งให้ต้นไม้เจริญเติบโตเร็ว ซึ่งช่วงเวลาที่ไม้เต็งจะให้ผลผลิตได้ก็ต่อเมื่อปลูกได้ 5 ปีขึ้นไป ในการจัดการต้นไม้เต็งในช่วงแรก ๆ มักนิยมปลูกแซมกับต้นมันสำปะหลังได้ โดยในช่วง 1-2 ปีแรกที่ปลูกไม้เต็งชาวบ้านจะสามารถปลูกมันสำปะหลังแทรกได้ เพราะต้นไม้ยังไม่โตมากนัก และพื้นที่ว่างก็ยังมีค่อนข้างมาก ในการดูแลรักษาชาวบ้านนิยมล้อมรั้วที่ค่อนข้างคงทน และให้ความสำคัญมากกว่าพืชไร่ชนิดอื่น ๆ โดยพบว่าผู้ปลูกจะปักหลักแล้วล้อมด้วยลวดหนามหรือปลูกต้นยูคาลิปตัสล้อมรอบ แล้วจึงด้วยลวดหนาม เพื่อป้องกันวัวควายที่จะเข้าไปทำลายหน่อไม้เต็งซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก และในบางครอบครัวที่มีแรงงานคนมากก็จะมีคนไปเฝ้าไร่ไม้เต็งในแต่ละวัน เมื่อเกษตรกรในหมู่บ้านลงไม้เต็งแล้ว ก็จะมีเจ้าหน้าที่จากโรงงานคอยเข้ามาดูแลให้คำแนะนำอยู่เรื่อย ๆ และจะมีการประชุมชนกลุ่มของผู้ปลูกไม้เต็ง 1 ครั้งในแต่ละปี เพื่อสอบถามถึงความก้าวหน้า หรือเป็นการติดตามผลอีกทางหนึ่งของโรงงานด้วย

ปัญหาที่ชาวบ้านพบในการปลูกไม้เต็งที่เห็นชัด คือ การที่มีการลักขโมยหน่อไม้เต็งที่ปลูก ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ลักจะไม่สามารถจับตัวคนขโมยได้ การแก้ปัญหาในเรื่องนี้ชาวบ้านได้แจ้งให้ผู้นำทราบ ผู้นำได้ประกาศภายในหมู่บ้าน โดยผู้นำชาวบ้านจะประกาศว่าถ้าใครขโมยหน่อไม้เต็งและถูกจับได้จะปรับโทษละ 500 บาท และอีกทางหนึ่งคือ ชาวบ้านจะสร้างค่านิยมขึ้นมาให้ชาวบ้านกลัว โดยพูดกันว่าหน่อไม้เต็งกินไม่ค่อยได้ เป็นของไม่ดี ถ้าใครเอามากินจะคิดสาแดง หรืออาจถึงตายได้ ซึ่งชาวบ้านก็พากันกลัวและไม่ค่อยนิยมที่จะนำเอามากิน ผู้ปลูกอยากจะมีไม้เต็งเยอะ ๆ จะได้ปริมาณไม้เต็งมากขึ้นได้เร็ว ๆ ดังนั้นหน่อไม้เต็งจึงเป็นสิ่งหวงแหนของชาวบ้านมาก ถึงแม้ว่าทางเจ้าหน้าที่ของโรงงานจะบอกให้ชาวบ้านเก็บหน่อไม้เต็งกินหรือขายได้เมื่อมีหน่อขึ้นมาก ๆ แต่ชาวบ้านก็ไม่อยากทำ ใน

ส่วนที่ชาวบ้านนำมากินหรือขายมักเป็นชาวบ้านที่ปลูกไผ่ตงนานตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นอายุไผ่ตงที่ก่อเริ่มใหญ่และจำนวนหน่อมีมาก การตัดมากินหรือขายมักนิยมในช่วงเดือน 9 เดือน 10 เพราะฝนตกหน่อไผ่ตงขึ้นมาก แต่ก็ยังเป็นเพียงการลิ้มหน่อเพียงจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น คาดกันว่าถ้าไผ่ตงกอใหญ่มากขึ้นกว่านี้ การขายหน่ออาจเพิ่มมากขึ้น เพราะหน่อไผ่ตงที่ขึ้นมาจะมีมากและกอไผ่ก็จะเป็นกอที่ใหญ่และแน่นมาก

3.1.3 การขายไผ่ตง

ชาวบ้านจะนำไผ่ตงไปขายที่โรงงานกระดาษ อำเภออุบลรัตน์ โดยก่อนที่ชาวบ้านจะตัดขายต้องไปบอกกับเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาส่งเสริมก่อน แล้วเจ้าหน้าที่จะมาดูให้เพื่อให้คำแนะนำในการตัด การตัดจะมีการจ้างแรงงานคนในหมู่บ้าน อัตราค่าแรงวันละ 50 บาท เมื่อตัดลำไผ่ได้แล้วชาวบ้านก็จะจ้างรถในหมู่บ้านขนไปส่งโรงงาน โดยค่าจ้างรถคันละ 100 บาท เมื่อนำไผ่ตงถึงโรงงานชาวบ้านจะต้องรับบัตรคิวเพื่อรอเอาไม้ไผ่เข้าสู่โรงงาน เมื่อถึงคิวของตนเองชาวบ้านก็จะนำไม้ไผ่เข้าไปซึ่ง จากนั้นจึงจะสามารถรับเงินค่าไผ่ตงจากทางโรงงาน ราคาไผ่ตงที่ชาวบ้านขายได้ตันละ 700 บาท ซึ่งราคาจะขึ้นอยู่กับช่วงของราคาไผ่ตงว่าจะสูงหรือต่ำเพียงใด ซึ่งถ้าขายในช่วงที่ราคาไผ่ตงสูงก็ค่อนข้างได้ราคาดีตามไปด้วย ปัจจุบันในหมู่บ้านมีจำนวนผู้ขายลำไผ่แล้ว 3 ราย

3.1.4 ผลกระทบที่เกิดขึ้น

พบว่าชาวบ้านผู้ปลูกต่างก็หวังว่าไผ่ตงจะสามารถเป็นพืชชนิดใหม่ที่จะให้รายได้ที่ดีกับชาวบ้าน เพราะเป็นพืชที่ปลูกง่าย ไม่ต้องการการดูแลมาก และไม่ต้องใช้แรงงานมาก ส่วนใหญ่จะให้แรงงานของตนเอง และมีการจ้างแรงงานเพียงในขั้นตอนการตัดลำไผ่เท่านั้น ซึ่งเป็นส่วนที่จะสามารถประหยัดค่าแรงที่ค่อนข้างสูงมากในปัจจุบัน แต่ในความคิดข้างหน้านั้นกลุ่มผู้ปลูกไผ่ตงต่างก็วิตกกังวลว่า ถ้าไผ่ตงที่ปลูกโตขึ้นมาและให้ผลผลิตในช่วงเดียวกัน ผลาบริบชื่อจะมีจำกัด และราคาอาจจะตกต่ำก็ได้ ซึ่งก็เป็นเพียงความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มชาวบ้านผู้ปลูกเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามการปลูกไผ่ตงค่อนข้างเป็นที่นิยมของชาวบ้านค่อนข้างมาก เพราะมีแรงกระตุ้นจากทั้งเจ้าหน้าที่โรงงานที่คอยเข้ามาให้คำแนะนำและชักชวนชาวบ้านให้ปลูกเพิ่มขึ้นทุกปี ประกอบกับทางฝ่ายเกษตรตำบลก็เริ่มเข้ามาเป็นผู้ส่งเสริมและกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดการยอมรับมากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่ง

ผลให้จำนวนผู้ปลูกไผ่ตงเพิ่มขึ้น และมีพื้นที่การปลูกเพิ่มขึ้นในแต่ละปี โดยผู้ที่ปลูกในช่วงหลัง ๆ มีทั้งชาวบ้านที่เพิ่งยอมรับและทดลองปลูก ชาวบ้านที่ปลูกมาก่อนแล้วได้ขยายพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งส่งผลให้จำนวนผู้ทำไร่มันสำปะหลังและพื้นที่ทำไร่ทำมันลดลงไปเรื่อย ๆ ในแต่ละปี เพราะมีไผ่ตงเข้ามาทดแทนนั่นเอง

3.2 การปลูกยูคาลิปตัส

3.2.1 การส่งเสริม

เจ้าหน้าที่โรงงานกระดาษได้เข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกยูคาลิปตัส พร้อม ๆ กับการส่งเสริมการปลูกไผ่ตง แต่ในช่วงแรก ๆ นั้นยูคาฯ ยังไม่เป็นที่นิยมของชาวบ้านมากนัก ดังนั้นในช่วงแรกจึงมีการปลูกเพียงไผ่ตงและปลูกยูคาฯ ล้อมรอบที่ปลูกไผ่ตงไว้เท่านั้น

การรับเอายูคาลิปตัสเข้ามาปลูกของชาวบ้าน เริ่มต้นเมื่อปี 2530 เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าต้นยูคาลิปตัสนี้ปลูกง่าย เติบโตเร็วกว่าไผ่ตง และมีความทนต่อความแห้งแล้งมากกว่า และสามารถตัดขายได้หลายครั้งในหน้าเดียวกัน จากจุดนี้ชาวบ้านจึงเริ่มนิยมที่จะรับต้นยูคาฯ เข้ามาปลูก แต่จำนวนก็ยังมีไม่มาก ในปัจจุบันนี้มีเพียง 6-7 ครอบครัวที่ปลูกยูคาลิปตัส ในจำนวนพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 40 ไร่

ลักษณะการติดต่อกับโรงงานของชาวบ้านผู้ปลูกต้นยูคาฯ ไม่แตกต่างกับการปลูกไผ่ตงแต่อย่างใด แต่ราคาค้นพันธุ์ของยูคาลิปตัสจะถูกกว่า เพียงคันละ 1 บาท หรือบางคนก็เสียเพียงค่ารถในการไปขอส่งต้นพันธุ์ที่โรงงานเท่านั้น แต่ในปัจจุบันชาวบ้านเริ่มนิยมที่จะเพาะพันธุ์ต้นยูคาลิปตัสด้วยตนเอง ซึ่งเพาะได้ง่ายและค่อนข้างสะดวก สบายกว่าการไปรับต้นพันธุ์ที่โรงงานโดยตรง

3.2.2 ลักษณะการปลูก

ชาวบ้านเริ่มปลูกต้นยูคาฯ ในท่งหน้าผา โดยใช้พื้นที่ในส่วนที่ใช้ทำไร่ปลูก โดยปลูกระยะ 2 x 2 เมตร เพื่อให้ต้นยูคาฯ มีลำต้นโตมาก ๆ ซึ่งในการปลูกชาวบ้านจะได้รับคำแนะนำจากทางเจ้าหน้าที่ของโรงงาน การดูแลยูคาลิปตัสไม่มีความยุ่งยากเหมือนกับไผ่ตง เพราะต้นยูคาฯ สามารถเจริญเติบโตได้ดีในทุกสภาวะทุกสถานการณ์

อายุของต้นยูคาลิปตัสจะอยู่ระหว่าง 3 ปีขึ้นไปก็สามารถตัดลำต้นขายให้กับโรงงานได้ ในอัตราตันละ 700-800 บาท และเนื่องจากการปลูกยูคาลิปตัสค่อนข้างเป็นพืชที่ดูแลง่าย และปลูกไว้ตามที่ต่างๆได้ทุกพื้นที่ จึงทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านหันมานิยมที่จะปลูกยูคาลิปตัส มากขึ้น ปัจจุบันมีผู้ลงชื่อขอปลูกประมาณ 10 ครอบครัว ซึ่งจะเริ่มมีการปลูกในช่วงฝนตกปรำปรำ ฤดูฝนพฤษภาคม

3.2.3 การขาย

ในปัจจุบันมีชาวบ้านได้ขายต้นยูคาลิปตัสไปแล้ว 2 ราย โดยนำไปขายที่โรงงานกระดาษที่อำเภออุบลรัตน์ โดยลักษณะการขายไม่แตกต่างจากการขายไม้คองมากนัก และค่อนข้างขายง่ายกว่า เพราะมีจำนวนผู้ปลูกน้อยราย ราคาที่ชาวบ้านขายได้ในปัจจุบันนี้ คือ ตันละ 700 บาท

จากที่เคยมีคนกล่าวว่า การปลูกยูคาลิปตัสจะทำให้บริเวณดังกล่าวแห้งแล้ง และบริเวณใกล้เคียงปลูกพืชอย่างอื่นไม่ค่อยงาม หรือผลผลิตไม่ได้เต็มที่ แต่เนื่องจากว่าในหมู่บ้านอยู่รอบบริเวณที่ชาวบ้านเลือกปลูกพืชทั้ง 2 ชนิดนี้เป็นที่ต่ำไว้ เป็นที่สูงที่อยู่ไกลจากหมู่บ้านและบริเวณที่ทำกิน โดยเฉพาะที่นาเกือบ 1-2 กิโลเมตร เป็นผลให้ผลกระทบที่เกิดขึ้นยังเห็นได้ไม่ชัดเจนนัก แต่สิ่งที่ชาวบ้านคิดกันว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต คือ ถ้าหากว่ามีการปลูกพืชทั้ง 2 ชนิดนี้ไปนาน ๆ แล้วจะเลิกปลูกเพื่อใช้พื้นที่ปลูกพืชชนิดอื่น คงมีปัญหาด้านการปรับสภาพพื้นที่ได้ยาก โดยเฉพาะคงยากในการทำลายรากของไม้คองหรือต้นยูคาลิปตัสที่ค่อนข้างมีมาก และคงเสียค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างรถไถค่อนข้างสูง หรือบางทีก็อาจไม่สามารถจะใช้พื้นที่บริเวณดังกล่าวได้เสียก็อาจเป็นไปได้

3.3 ลักษณะการจัดการและการจ้างแรงงานในการปลูกไม้คองและยูคาลิปตัส

การปลูกไม้คอง

การปลูกไม้คองของชาวบ้าน คือ เป็นการเข้ามาสนับสนุนของโรงงานกระดาษในตัวอำเภออุบลรัตน์ ซึ่งการติดต่อกับโรงงานหรือการตัดสินใจในขั้นตอนต่าง ๆ ของการปลูกไม้คองนั้น มักเป็นบทบาทและหน้าที่ของผู้ชายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวในแต่ละครัวเรือน พันธุ์ของไม้คองที่ปลูกในหมู่บ้านนั้นชาวบ้านสามารถซื้อได้จากโรงงานเพียงแห่ง

เดียว เนื่องจากยังไม่มีควมร้มาทพหที่จจะพหะพันธุ์ไฟตงเองได้ รากคณพันธุ์ทละ 12 บาท ซึ่งจำนวนคณพันธุ์ที่ซื้อจต้องเป็นจำนวนที่พหะเหมาะสมกับพื้นที่ปลูก โดยจะมีเจ้าหน้าที่ของโรงงานเป็นผู้คณาคให้ และเจ้าหน้าที่จากโรงงานจะนำคณพันธุ์มาให้ชาวบ้านในช่วงเริ่มเข้าสู่ฤดูฝน คือ ราว ๆ เดือนพฤษภาคมเป็นต้นไป

-ลักษณะการเตรียมพื้นที่ปลูก

ส่วนใหญ่แล้วพื้นที่ที่ชาวบ้านเลือกปลูกไม้ตง มักเป็นพื้นที่ที่ใช้ปลูกมันสำปะหลังมาก่อน การเตรียมดินนั้นชาวบ้านจะว่าจ้างรถไถใหญ่จากทางอำเภอหน้าทองหรืออำเภอเขาส่วนวางที่วิ่งเข้ามารับจ้างในหมู่บ้านใดะไร้ให้เป็นขั้นแรก อัตราค่าจ้างรถไถอยู่ระหว่างไร่ละ 120-130 บาท เมื่อไถคณพื้นที่แล้วจากนั้นก็วัคระยะห่างของต้นไม้แต่ละต้นตามที่เจ้าหน้าที่ของโรงงานแนะนำ หรือตามคำแนะนำจากเอกสารที่แจกให้แต่ละคน โดยจะต้องปลูกเป็นแถวตรง หลังการวัคระยะเสร็จก็ขุดหลุมให้ลึกพอสมควร แล้วใช้ปูนขาวผสมปุ๋ยคอกโรยให้ทั่วกันหลุมก่อนนำคณไม้ตงลงปลูก ทั้งนี้เพื่อป้องกันปลวกกัดครากไม้ และเป็น การบำรุงให้ไม้โตเร็วขึ้น ในกระบวนการปลูกไม้ตงนั้นมักไม่ปรากฏว่ามีการจ้างแรงงานมากนัก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการปลูกไม้ตงเป็นกระบวนการที่ต้องระมัดระวังค่อนข้างมาก เพื่อที่จะทำให้ไม้ตงไม่ตาย และพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังใช้พื้นที่ปลูกกันไม่มาก ดังนั้นการจ้างแรงงานจึงมีอยู่น้อย จะมีบ้างก็ในรายที่ปลูกมากและแรงงานน้อย ซึ่งจะมีการว่าจ้างเพื่อนบ้านมาปลูกช่วย อัตราค่าจ้างวันละ 50 บาท

-การดูแลรักษาต้นไม้ตง

การดูแลรักษาต้นไม้ค่อนข้างต้องดูแลมากเพียงในช่วง 1-2 ปีแรกของการปลูกไม้ ซึ่งการดูแลในช่วงแรก ๆ นั้นส่วนใหญ่เป็นการคายน้ำและใส่ปุ๋ยบำรุงต้นไม้ โดยในแต่ละปีจะต้องคายน้ำและใส่ปุ๋ยปีละ 1 ครั้ง รวมทั้งไถพรวนเพื่อปรับสภาพของดินให้ร่วนซุยง่ายต่อการแตกหน่อของไม้ตง ในขั้นนี้การจ้างแรงงานมีค่อนข้างมากขึ้น ส่วนการไถพรวนชาวบ้านก็จะว่าจ้างรถไถทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านใดให้ ในราคาไร่ละ 120 บาท และต้องคอยดูแลหน่อที่ขึ้นมาไม่ให้วัวควายเข้าไปเหยียบ ซึ่งในบางครอบครัวก็จะมี การไปเฝ้าที่ไร่ในแต่ละวัน เพราะในความรู้สึกของชาวบ้านหน่อไม้จะมีความสำคัญค่อนข้างมาก

แต่เนื่องจากการปลูกไผ่ตงนั้นมีขั้นตอนในการดูแลไม่มากเท่าพืชไร่ชนิดอื่น ๆ ช่วงเวลาการดูแลมีมากในช่วง 2-3 ปีแรกของการปลูกเท่านั้น เพราะเมื่อต้นไผ่ตงแตกกอจะมีขนาดใหญ่ ลักษณะบริเวณปลูกต้นไผ่จะมีความหนาแน่น ดังนั้นการจ้างแรงงานในการดายหญ้าหรือจ้างรถไถในการไถพรวนดินจึงมีเพียงช่วง 3-4 ปีแรก ส่วนในช่วงหลัง ๆ เมื่อไผ่ตงให้ผลผลิตได้อย่างเต็มที่ การจ้างแรงงานจะมีเพียงการจ้างตัดลำไผ่ตงเพื่อส่งขายให้กับโรงงานเท่านั้น ซึ่งอัตราค่าจ้างก็อยู่ในระดับเดียวกับการจ้างในกิจกรรมอื่น ๆ คือ จ้างวันละ 50-80 บาทต่อคน

จากลักษณะที่ไม่ต้องลงทุนในการจ้างแรงงานมาก และไม่ต้องยุ่งยากในการดูแลดังกล่าวนี้เอง จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านเริ่มสนใจปลูกไผ่ตงแทนพืชผลอื่น ๆ ในแต่ละปี

การปลูกมูคาลิปัส

มูคาลิปัสเป็นพืชอีกชนิดหนึ่งที่ทางโรงงานกระดาษเข้ามาสนับสนุนให้ชาวบ้านปลูก มูคาลิปัสนั้นเป็นพืชที่ปลูกได้ง่าย รวมทั้งการดูแลรักษาไม่ยุ่งยาก เพราะเป็นพืชที่ค่อนข้างทนต่อสภาพต่าง ๆ ได้ดี โดยเฉพาะการที่สามารถทนต่อความแห้งแล้งได้ดีกว่าพืชอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เองที่ทำให้ชาวบ้านเริ่มสนใจรับมูคาลิปัสมาปลูกมากขึ้นในช่วงหลัง ๆ

-ลักษณะการเตรียมดินปลูกและการดูแลรักษา

การเตรียมพื้นที่ปลูกในช่วงแรกคล้ายกับการปลูกไผ่ตง คือ การไถคราดที่ไถเพื่อพรวนดิน ซึ่งชาวบ้านจะว่าจ้างรถไถมาไถไร่ให้อัตราค่าจ้างไร่ละ 120-130 บาท เมื่อไถไร่เสร็จจากนั้นก็เป็นการวัดความถี่ห่างของต้นมูคาลิปัสแต่ละต้นตามที่เจ้าหน้าที่กำหนดเพื่อให้ได้ลำต้นมูคาฯ โดยพื้นที่ บางคนอาจปลูกเป็นแถวยาวในบริเวณที่เดียวกัน หรืออาจมีบางคนที่จะปลูกไว้ล้อมรอบบริเวณปลูกไผ่ตง เพื่อใช้ประโยชน์ในการเป็นรั้วล้อมต้นไผ่ตงอีกทีหนึ่ง กระบวนการปลูกจะไม่ค่อยยุ่งยากเท่ากับการปลูกไผ่ตง เพราะเพียงแต่ขุดหลุมแล้วโรยด้วยมูลคอกกึ่งน้ำคั้นมูคาฯ ลงปลูกได้ และพบว่าชาวบ้านไม่ค่อยมีการจ้างแรงงานเลย ส่วนใหญ่ทำกันเอง เพราะทำง่ายและไม่ต้องเร่งรีบมากนัก

ส่วนการดูแลรักษานั้นค่อนข้างดูแลง่ายกว่าไผ่ตงมาก เพราะไม่ต้องคอยระวังหนอน หรือถึงแม้ต้นที่ปลูกก่อนจะตายก็สามารถปลูกทดแทนได้ โดยซื้อต้นพันธุ์มาเสริมในราคาต้นละ 1 บาทเท่านั้น ซึ่งเป็นราคาที่ถูกกว่าต้นพันธุ์ไผ่ตงมาก

การดูแลในช่วงแรก ๆ ในช่วง 1-2 ปีหลังการปลูก การดูแลเป็นเพียงการคอยดูไม่ให้วัชพืชรบกวนของเพื่อนบ้านเข้ามาเหยียบหรือกัดต้นยูคาลิปตัส และคอยคายหญ้าที่ขึ้นในไร่ยูคาลิปตัส ในแต่ละปี

3.4 การทำไร่อ้อย

ในหมู่บ้านพบว่าจำนวนผู้ทำไร่อ้อยมีเพียง 1 ครอบครัวเท่านั้นที่ปลูกมาจนถึงปัจจุบัน การปลูกเริ่มต้นราว ๆ พ.ศ. 2528 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการตั้งโรงงานน้ำตาลขึ้นที่ตัวอำเภอหนองหลวง เหตุผลที่เลือกปลูกอ้อยเพราะค่อนข้างได้รายได้ดีและเป็นชาวบ้านที่มีไร่มากถึง 100 ไร่ ซึ่งเป็นจำนวนมากและเพียงพอที่จะปลูกอ้อยเพื่อหาโควตาโดยตรง เหตุผลที่คนในหมู่บ้านไม่มีการปลูกอ้อย คือ การที่ชาวบ้านส่วนใหญ่หันไปทำไร่ค่อนข้างน้อย ดังนั้นการปลูกพืชไร่อย่างอื่น โดยเฉพาะมันสำปะหลัง จึงค่อนข้างให้รายได้ดีกว่า เพราะการขายไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง แต่สามารถขายกับพ่อค้าโดยตรง และเป็นพืชไร่ที่ให้ผลผลิตได้เร็วกว่าอ้อย และมีการลงทุนที่ต่ำกว่า

ในช่วงแรกที่มีการปลูกเพราะได้ไปเห็นชาวบ้านอื่น ๆ ในเขตอำเภอปลูก แล้วได้ผลผลิตดี ประกอบกับมีเจ้าหน้าที่ของโรงงานเข้ามาส่งเสริมและชักชวน จึงตัดสินใจปลูกตั้งแต่บัดนั้น โดยพันธุ์อ้อยในช่วงแรกซื้อกับโรงงานเลยในราคาไร่ละ 800-4,000 บาท หรือถ้าอ้อยราคาดีพันธุ์ดีก็ราคาสูงมากกว่านี้ นอกจากนั้นยังสามารถเก็บเอาไว้เองในแต่ละปี และติดต่อขอพันธุ์จากสำนักงานเกษตรในจังหวัดขอนแก่น หรือหาซื้อตามจังหวัดอื่น ๆ ที่เขาปลูกเพื่อหาพันธุ์ที่ดีที่สุดปลูก ซึ่งจะทำให้ได้ผลผลิตต่อไร่สูง ขายได้ราคาดี

3.4.1 การหาสัญญากับโรงงาน

การเริ่มปลูกในช่วงแรกเมื่อมีเจ้าหน้าที่เข้ามาสำรวจหาผู้ปลูกอ้อย จากนั้นผู้ปลูกจะต้องไปหาสัญญาการซื้อขายอ้อยกับโรงงาน และกำหนดโควตาอ้อยว่าจะส่งโควตาอ้อยได้กี่ตันในปีนั้น ๆ ซึ่งในการขายผู้ขายจะต้องส่งอ้อยให้ครบตามจำนวนโควตาที่

กำหนดไว้กับโรงงาน ซึ่งในกรณีที่ได้อ้อยไม่ครบกำหนดจะถูกปรับคันละ 10 บาท ซึ่งในการแก้ปัญหาเรื่องโควต้าอ้อยไม่ครบ ผู้ปลูกจะใช้วิธีการไปหารับซื้อเหมาอ้อยจากชาวบ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ปลูกกันจำนวนไม่มากและไม่ได้โควต้ากับโรงงาน เพื่อมารวมกับอ้อยของตนเองจนครบตามโควต้าที่กำหนด โดยส่วนใหญ่แล้วผลผลิตของอ้อยจะอยู่ไร่ละ 20 ตัน โดยราคาอ้อยที่ขายได้ในปัจจุบันคันละ 400 บาท

ในกรณีที่เราไม่ขายอ้อยให้กับโรงงานตามที่กำหนดไว้ในสัญญา ทางโรงงานสามารถที่จะฟ้องร้องและเอาความผิดกับผู้ปลูกอ้อยได้ ดังนั้นถึงแม้ว่าในบางครั้งจะมีการแยกขายอ้อยให้กับพ่อค้าคนอื่น ๆ ก็ตาม แต่ก็ต้องมีอ้อยส่งได้ครบตามจำนวนโควต้าให้กับโรงงานได้

ความช่วยเหลือที่ผู้ปลูกอ้อยจะได้รับจากโรงงาน คือ เงินทุนสนับสนุนจากโรงงาน ซึ่งคล้ายกับเงินกู้ยืมของ ธ.ก.ส. ซึ่งเป็นเงินที่ทางโรงงานให้สมาชิกกู้ยืมไปลงทุนในการทำไร่อ้อยในแต่ละปี ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 บาท/ปี

ในกระบวนการทำไร่อ้อยค่อนข้างจะมีการลงทุนที่สูงมาก เพราะค่อนข้างจะมีการจ้างตั้งแต่การไถ ค่าจ้างแรงงานปลูก คายหญ้า และตัดอ้อยขาย ซึ่งเป็นการจ้างแรงงานที่สูงถึง 50-60 บาทต่อวัน ดังนั้นผู้ที่สามารถทำไร่อ้อยได้จึงต้องมีร่ำรวย และมีเงินทุนที่สูงมากพอ สิ่งเหล่านี้เองที่เป็นปัจจัยกำหนดให้คนในหมู่บ้านตัดสินใจปลูกมันสำปะหลังมากกว่าการปลูกอ้อย

และในแต่ละปีก็จะมีเจ้าหน้าที่เข้ามาสำรวจ และหาข้อมูลว่าปีนี้จะปลูกพื้นที่เท่าไร และจะสามารถส่งโควต้าให้กับโรงงานได้กี่ตัน ซึ่งจะมีการกำหนดทุกครั้งเมื่อสิ้นปี โดยผู้ที่เข้ามาส่งเสริมเป็นชาวบ้านในตำบลเดียวกัน คือ คนบ้านคำแคน ซึ่งมีอยู่ 2 คน โดยจะหาหน้าที่สำรวจข้อมูลผู้ปลูกอ้อยส่งให้กับโรงงานในแต่ละปี

3.4.2 ลักษณะการขาย

การขายอ้อยจะเริ่มเมื่อโรงงานอ้อยเปิดหีบ หรือเปิดรับซื้อตันอ้อยจากเกษตรกรผู้ปลูก ซึ่งจะมีการเปิดรับซื้อเป็นช่วง ๆ ไป ถ้าเราพร้อมช่วงไหนก็ว่าจ้างคนมาตัดเพื่อขนอ้อยส่งโรงงาน กระบวนการขายเมื่อถึงโรงงานอ้อยแต่ละคันก็จะไปรับบัตรคิวเพื่อรอการเรียง ซึ่งเมื่อถึงคิวก็จะนำอ้อยเข้าไปเทในโรงงาน โดยมีเจ้าหน้าที่โรง

งานเป็นผู้ควบคุมการขาย และเมื่อน้ำอ้อยเหินโรงงานเสร็จก็จะได้เป็นใบที่ขังน้ำหนักรอขาย ที่เรานำมาขาย โดยจะบอกว่าอ้อยของเรามีจำนวนกี่ตันที่ส่งโรงงานในครั้งนั้น จากนั้นจะเปิดให้ไปรับเงินอีกครั้งเมื่อผ่านไป 15 วัน โดยทางโรงงานจะประกาศมาว่าให้ผู้มีโควตาต่าง ๆ ไปรับ โดยกำหนดเป็นช่วง ๆ เช่น ผู้มีโควตาอ้อยจาก 100-400 ตัน ผู้มีโควตาจาก 500-1,000 ตัน เป็นต้น

ลักษณะการขายอ้อยไม่ค่อยมีขึ้นตอนมากนัก ยิ่งถ้าหากว่าจำนวนอ้อยเข้าโรงงานไม่มาก การขายก็จะค่อนข้างรวดเร็วมากขึ้นเพราะไม่ต้องรอคิวมากนัก และในปัจจุบันนี้ผู้ที่ปลูกในหมู่บ้านก็ยังคงมีการปลูกอยู่ต่อไป โดยในแต่ละปีจะมีเจ้าหน้าที่จากทั้งในโรงงานน้ำตาลและเกษตรอำเภอเข้ามาดูเป็นครั้งคราว แต่ในอนาคตข้างหน้าเมื่อสอบถามถึงความคิดเห็นว่าผู้ที่ปลูกในปัจจุบันคงจะลดจำนวนพื้นที่ปลูกลงกว่าเดิม เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องของอายุที่มากขึ้น ซึ่งทำให้ทำงานหนักอย่างเดิมไม่ไหว และพืชไร่ชนิดใหม่ที่กำลังจะนำเข้ามาปลูกแทนอ้อย คือ ไม้เต็ง หรือยูคาลิปตัส และในปัจจุบันนี้กำลังเพาะกล้ายูคาลิปตัสไว้แล้วส่วนหนึ่ง

4. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปลูกพืชภายใต้เงื่อนไขตลาด

การแทรกตัวเข้ามาของพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ คือ ไม้เต็ง และยูคาลิปตัส เข้ามาในระบบเศรษฐกิจของชาวบ้านทุ่งบ่อ นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 กลุ่มด้วยกัน คือ ปัจจัยทางด้านกายภาพ ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน และปัจจัยเกี่ยวกับระบบการส่งเสริมการปลูก

1. ปัจจัยทางด้านกายภาพ เนื่องจากชาวบ้านทุ่งบ่อมีพื้นที่ประกอบอาชีพทำนาในที่ราบลุ่มรอบ ๆ หมู่บ้านและทำไร่ในพื้นที่ดอนที่อยู่ถัดจากที่นาออกไป หมู่บ้านนี้จึงมีศักยภาพทางกายภาพที่จะปลูกพืชทั้งสองชนิดนี้ได้ เพราะพืชทั้งสองชนิดนี้เหมาะที่จะปลูกในที่ดอน ซึ่งชาวบ้านใช้พื้นที่ทำไร่มันสำปะหลังอยู่ อีกประการหนึ่งพืชทั้งสองชนิดเป็นพืชทนแล้ง จึงสามารถปลูกในที่ไร่ได้

2. ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ในส่วนของปัจจัยที่เกี่ยวกับชุมชนนี้ จากการศึกษพบว่า การที่ราคามันสำปะหลังกำลังตกต่ำ อันเนื่องมาจากความผันผวนของราคามันสำปะหลังในตลาดโลก ทำให้ชาวบ้านที่ปลูกมันประสบกับปัญหาการขาดทุน นอกจากนี้การที่ชาว

บ้านปลูกมันสำปะหลังในที่ดินเดิมเป็นระยะเวลาาน ทำให้คุณภาพของดินเสื่อม ทำให้ได้ผลผลิตน้อย ชาวบ้านจึงต้องใส่ปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิต ซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เมื่อขายผลผลิตมันได้ในราคาต่ำจึงทำให้ปัญหาการขาดทุนมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ชาวบ้านจึงเริ่มมองหาทางออกให้กับตนเองในการประกอบอาชีพ เมื่อทางโรงงานท่ากระดานฯ พิจารณาสองชนิดมาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูก โดยมีการประกันราคา การลงทุนค่า และไม่ต้องใช้เวลาและแรงงานในการดูแลรักษามากเท่ากับการปลูกมันสำปะหลัง พืชสองชนิดนี้จึงเป็นทางเลือกให้ชาวบ้านที่กำลังประสบปัญหาการปลูกมันสำปะหลังได้เป็นอย่างดี

ชุมชนบ้านทุ่งบ่อมีอัตราการย้ายถิ่นของประชากรไปหางานนอกหมู่บ้านสูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการย้ายถิ่นไปหางานที่กรุงเทพฯ และต่างประเทศ ทำให้จำนวนผู้เป็นแรงงานในหมู่บ้านมีน้อย เกิดภาวะการขาดแคลนแรงงาน แรงงานคนหนุ่มคนสาวยินดีที่จะส่งเงินมาให้พ่อแม่จ้างแรงงานคนในท้องถิ่นเพื่อช่วยในการทำไร่ทำนา แทนที่จะอพยพกลับมาช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำนาอย่างที่เคยเป็นมาในอดีต และเนื่องจากแรงงานขาดแคลนทำให้อัตราค่าจ้างแรงงานค่อนข้างสูง โดยเฉพาะคนที่เคยไปรับจ้างทำงานต่างถิ่นมาแล้วมักโก่งค่าแรง ด้วยเหตุที่เคยได้รับค่าจ้างแรงงานในเขตเมืองที่สูงกว่าค่าจ้างแรงงานในเขตชนบท เมื่อกลับมาทำงานในชุมชนของตัวเองมักไม่ยอมรับค่าจ้างแรงงานต่ำ ๆ ภาวะเช่นนี้ทำให้ชาวบ้านที่มีความจำเป็นต้องจ้างแรงงานมีค่าใช้จ่ายในการลงทุนทำไร่ทำนาค่อนข้างสูง ถ้าได้ผลผลิตน้อยหรือราคาผลผลิตไม่ดี ก็จะไปสู่ปัญหาการขาดทุน ดังนั้นการส่งเสริมการปลูกโพตงและยูคาลิปตัสจึงได้รับความสนใจจากชาวบ้าน เพราะพืชทั้งสองชนิดต้องการแรงงานในการดูแลรักษาน้อยมาก เมื่อปลูกแล้วไม่มีงานอะไรมาที่จะต้องทำ อาจต้องขายหญ้าบ้างในระยะแรก และคอยดูแลวัวควายไม่ให้เหยียบย่ำเท่านั้น จึงเหมาะกับการขาดแคลนแรงงานและอัตราค่าจ้างแรงงานที่สูงของหมู่บ้าน

นอกจากนี้จะเห็นว่าชาวบ้านที่ปลูกโพตงและยูคาลิปตัส มักเป็นชาวบ้านที่มีที่ดินเป็นของตัวเอง ชาวบ้านกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีฐานะดีพอสมควร จึงอยู่ในฐานะที่จะทดลองกับพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ได้ เพราะมีพื้นที่พอที่จะปลูกได้ และอยู่ในฐานะที่จะแบกรับความเสี่ยงได้ อย่างไรก็ตามชาวบ้านที่หันมาปลูกโพตงและยูคาลิปตัส ก็มีได้ใช้พื้นที่ไร่ทั้งหมดปลูกพืชทั้งสองชนิด แต่จะใช้พื้นที่เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ที่เหลือก็ปลูกมันสำปะหลัง ทั้งนี้เพราะชาวบ้านยัง

ไม่มีความมั่นใจในผลผลิตของไผ่ตงและยูคาลิปตัส ประกอบกับพืชทั้งสองชนิดนี้ใช้เวลา 4-5 ปีกว่าจะให้ผลผลิต ชาวบ้านจึงยังไม่เลิกปลูกมันสำปะหลังในทันทีแต่จะปลูกควบคู่กันไป เพื่อเป็นรายได้ในช่วงที่รอผลผลิตจากไผ่ตงและยูคาลิปตัส

ถ้าพิจารณากระบวนการคมนาคมขนส่งของหมู่บ้านแล้ว จะเห็นว่ามีถนนเชื่อมหมู่บ้านกับแหล่งรับซื้อ ชาวบ้านที่ไม่มีรถเองสามารถว่าจ้างรถบรรทุกผลผลิตมาขายยังโรงงานได้ ปัจจุบันค่าน้ำมันว่าเอื้อต่อการปลูกพืช 2 ชนิดนี้เพื่อส่งโรงงานเป็นอย่างมาก

3. ปัจจัยที่เกี่ยวกับระบบการส่งเสริม ระบบการส่งเสริมของโรงงานหีบกระชายและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของอำเภอ นับว่ามีส่วนสนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกไผ่ตงและยูคาลิปตัส อย่างน้อยระบบส่งเสริมทำให้ชาวบ้านได้รับข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชทั้ง 2 ชนิดนี้ นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนในด้านวิชาการที่จะช่วยให้การปลูกพืชเป็นไปด้วยดี ที่สำคัญคือ การให้หลักประกันแก่ชาวบ้านที่สำคัญ 2 ประการ คือ ราคาราคาผลผลิตและตลาดรับซื้อ ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาเกษตรกรมีปัญหากับราคาและตลาดของผลผลิตทางการเกษตรที่มีความไม่แน่นอนมาโดยตลอด ดังนั้นการให้หลักประกันทั้ง 2 เรื่องนี้จึงให้ความมั่นใจแก่ชาวบ้านที่สนใจจะปลูกมากขึ้นว่า ชาวบ้านจะมีที่ขายผลผลิตไผ่ตงและยูคาลิปตัส และได้ราคาค่าที่โรงงานประกันไว้ ประกอบกับการให้บริการด้านต้นทุนกู้และคำแนะนำในการปลูก ดูแลรักษาที่สม่ำเสมอ ยิ่งเพิ่มความมั่นใจให้กับชาวบ้าน จึงจูงใจให้ชาวบ้านบางส่วนที่มีฐานะดีพอ ลดการปลูกมันสำปะหลังและหันมาปลูกพืชทั้ง 2 ชนิดนี้ควบคู่ไปด้วย

5. ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในระบบการผลิตภายใต้เงื่อนไขสัญญา

ในกระบวนการผลิตภายใต้เงื่อนไขสัญญาของชาวบ้านทุ่บ่อนั้น ชาวบ้านต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในกระบวนการผลิต นับตั้งแต่การส่งเสริมการปลูกไผ่ตงและยูคาลิปตัส จนกระทั่งถึงการขายผลผลิต ในกระบวนการผลิตนี้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านกับฝ่ายโรงงานมีข้อผูกมัดระหว่างกันและกันค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราคาและตลาดขายผลผลิต ชาวบ้านเองก็มีข้อผูกพันที่จะต้องปลูกพืชตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ และเมื่อได้ผลผลิตจะต้องขายให้แก่โรงงาน เนื่องจากการผลิตภายใต้เงื่อนไขสัญญานี้

เพิ่งเริ่มต้น จึงยังไม่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์และการปรับตัวของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตได้เด่นชัดนัก

1. ในกระบวนการส่งเสริม จากการศึกษาพบว่า กลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญขั้นตอนนี้ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของโรงงาน เกษตรอำเภอ ผู้นำหมู่บ้าน และชาวบ้าน ในการให้ข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกพืชทั้ง 2 ชนิดไปยังชาวบ้านกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของโรงงาน เข้ามาชักชวนให้ชาวบ้านปลูก และติดต่อกับผู้นำหมู่บ้านให้แจ้งให้ชาวบ้านทราบอีกทางหนึ่ง ชาวบ้านคนใดสนใจให้ไปลงชื่อที่โรงงาน พร้อมแสดงเอกสารสิทธิการถือครองที่ดิน และแจ้งจำนวนพื้นที่ที่ต้องการปลูก เพื่อให้โรงงานคำนวณจำนวนพันธุ์กล้าไม้ที่ต้องจัดหาให้แก่เกษตรกรที่สนใจจะปลูก

2. ในขั้นการปลูกและดูแลรักษา เจ้าหน้าที่ของโรงงานจะให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านทั้งเป็นรายครัวเรือนและกลุ่ม นอกจากนี้ยังจัดหาเอกสารเกี่ยวกับการปลูกและการดูแลรักษาไปตงและบุคลากรอาสาให้ชาวบ้านได้อ่านอีกด้วย เมื่อชาวบ้านปลูกต้นไม้ไปแล้วเจ้าหน้าที่ของโรงงานจะคอยติดตามดูแล และให้คำแนะนำแก่เกษตรกรอย่างใกล้ชิด โดยอาจมีการประชุมกลุ่มผู้ปลูกเพื่อทราบปัญหาและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้ปลูกด้วย และยังเป็นการติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรมการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ของทางโรงงานอีกด้วย ในขั้นตอนนี้เกษตรกรที่ปลูกที่แรงงานในครัวเรือนมีไม่เพียงพอ อาจต้องจ้างแรงงานเพิ่มเพื่อช่วยในการปลูกและดูแลรักษาด้วย จึงเห็นได้ว่ากิจกรรมการปลูกต้นไม้ดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดการจ้างแรงงานด้วย เช่น การดายหญ้า การใส่ปุ๋ย เป็นต้น แต่ถ้าเป็นการเตรียมดินเพื่อปลูก ชาวบ้านนิยมจ้างรถไถขนาดใหญ่ให้เข้ามาปรับพื้นที่ที่จะปลูกไปตงและบุคลากรอาสาให้

3. การขายผลผลิต โดยทั่วไปชาวบ้านที่เห็นว่าต้นไม้ของตัวเองจะขายได้จะไปแจ้งให้เจ้าหน้าที่ของโรงงานมาดูอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้คำแนะนำในการตัดและให้เกิดความมั่นใจว่าต้นไม้มีขนาดพอเหมาะที่จะตัดไปขายได้แล้ว จากนั้นชาวบ้านที่จะขายมักจ้างแรงงานในหมู่บ้านตัดต้นไม้ การขนส่งนั้นกระทำโดยการที่ชาวบ้านที่มีรถบรรทุกของตนเองก็จะขนไม้มาขายให้โรงงานโดยตรง แต่ในรายที่ไม่มีรถจำเป็นต้องว่าจ้างรถบรรทุกไม้มาส่งให้กับทางโรงงาน

โดยภาพรวมแล้ว ความสัมพันธ์ของชาวบ้านกับทางโรงงานในการผลิตภายใต้เงื่อนไขสัญญาดังที่กล่าวมานี้ขึ้นอยู่กับสถานะที่ดีพอสมควร กล่าวคือ ชาวบ้านที่ปลูกมีหลักประกันในเรื่องราคาและตลาดรับซื้อ พร้อมทั้งได้รับความช่วยเหลือจากโรงงานในด้านคำแนะนำและเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการดูแลรักษาด้วย ในส่วนของโรงงานนั้นโรงงานก็มีความมั่นใจว่าจะได้วัตถุดิบมาป้อนโรงงานอย่างสม่ำเสมอ และสถานที่ผลิตวัตถุดิบป้อนโรงงานก็อยู่ไม่ไกลจากโรงงานด้วย และการมีระบบการส่งเสริมและติดตามผลการปลูกทำให้โรงงานสามารถควบคุมคุณภาพของวัตถุดิบได้ในระดับหนึ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่าทั้งฝ่ายโรงงานและชาวบ้านได้รับประโยชน์จากกันและกัน เท่าที่ผ่านมาชาวบ้านที่ตัดไม้ไปขายให้กับโรงงานก็ขายได้ในราคาประกันตามที่โรงงานสัญญาไว้ อย่างไรก็ตามการผลิตภายใต้เงื่อนไขสัญญาของตนมีสองชนิดนี้ยังอยู่ในระยะเริ่มแรกที่มีผู้ปลูกน้อยราย จึงทำให้ผลผลิตที่ออกสู่ตลาดมีจำนวนน้อยทำให้โรงงานสามารถรับซื้อได้ในราคาประกัน แต่ถ้ามีผู้ปลูกมากขึ้นอาจมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องราคาได้ นอกจากนี้ยังอาจผลักดันให้เกษตรกรต้องปรับตัวในการผลิตเพื่อให้มีกำลังต่อรองกับโรงงานได้มากขึ้น